
Politološki antibarbarus II

O tužboljubnom diskursu "čiste" politologije

DRAGUTIN LALOVIĆ*

Sažetak

Autor polemizira s kvaziznanstvenim ideološkim manifestom koji je politološkoj zajednici izložila M. Kasapović u svojem, u samorazumijevanju, "revizionističkom tekstu" "Izlazak iz množine? Kraj unutarnje kolonizacije hrvatske politologije?" (2007). Riječ je o uvodnom i temeljnom tekstu zbornika skupine politologa, u kojemu se nudi osebujno viđenje "povijesti i stanja hrvatske političke znanosti". U prvom nastavku ovog teksta, objavljenom u časopisu *Anali* (2009), autor je podrobnom analizom nedvosmisleno pokazao da taj bojovni manifest ne zadovoljava minimalne profesionalne standarde, da je arogantni amalgam nekorektnosti i nerazumijevanja te bezobziran napad na Fakultet političkih znanosti, njegove nastavnike i cijelu njegovu povijest. U ovome drugom dijelu autor najprije sažeto prikazuje tekst iz novije znanstvene produkcije M. Kasapović, na temelju čega zaključuje da pad ispod standardnog politološkog diskursa u "Izlasku iz množine?" nije bio eksces. U završnoj točki autor se osvrće na smisao i funkciju optužbi i osobnih objeđa iskazanih u klevetničkom tekstu M. Kasapović "Dvojac bez kormilara" (2008), ocjenjujući da je riječ o kršenju elementarnih pravila akademske komunikacije i barbarizaciji naše politologije.

Cljučne riječi: politička znanost, "čista" politologija, povijest Fakulteta političkih znanosti, profesionalni standardi

Uvodna napomena

Ovaj je tekst trebao biti u cijelosti objavljen u časopisu *Anali Hrvatskog politološkog društva 2009*, u sklopu politološke rasprave naše akademske zajednice o "povijesti i sadašnjem stanju hrvatske političke znanosti".** Tu je raspravu pokrenulo

* *Dragutin Lalović*, redoviti profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu na predmetima Povijest političkih ideja, Povijest političkih doktrina i Teorija države.

** Uredništvo *Anala* odlučilo je međutim objaviti samo prvi, djelomično skraćeni dio (Lalović, 2009). S obzirom na obim mog teksta takva bi odluka mogla biti razumljiva i opravdana da ured-

Hrvatsko politološko društvo na međunarodnome znanstvenom skupu održanom u Opatiji 2. listopada 2008. Izlaganja s tog skupa objavljena su u znanstvenome i stručnom časopisu *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2008.*¹ Kao poticaj i predložak za raspravu na skupu ponuđena je knjiga *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*, koja je objavljena krajem 2007. kao izdanje biblioteke "Politička misao" Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, a za koju je koncepcijski odgovorna i zaslužna politologinja Mirjana Kasapović.

Na stranicama je tog časopisa međutim "osvanuo", mimo svih kriterija, i posve protuznanstveni klevetnički tekst M. Kasapović pod naslovom "Dvojac bez kormilara", koji ni po čemu ne odgovara ni minimalnim standardima privatne, a nekmoli javne uljuđene komunikacije.

Pokušavajući opravdati takav svoj postupak, uredništvo je ponudilo sljedeće objašnjenje: "Članak Mirjane Kasapović također je pozitivno recenziran, ali se objavljuje kao reagiranje na spomenuta dva izlaganja, u kojem **iznosi vlastite stavove o tvrdnjama iznesenim u tim izlaganjima**" (*Anali*, 2008: 31; istaknuo – D. L.). A u naslovu pak samog članka "Dvojac bez kormilara" nalazimo da je to "odgovor na istupe Dragutina Lalovića i Daga Strpića na znanstvenom skupu 'Stanje i povijest političke znanosti u državama bivše Jugoslavije'" (str. 145).

Svatko se tko je to htio mogao u proteklih godinu dana uvjeriti da tekst "Dvojac bez kormilara" nije nikakav odgovor na naša izlaganja, nego primitivni klevetnički napad na nas kao osobe, prilog nečuvanoj *barbarizaciji* naše politologije i sramoćenju naše male akademske zajednice.

Što je ugledni časopis Hrvatskoga politološkog društva moglo navesti da objavi tekst koji vrvi najtežim ideologijskim diskvalifikacijama i osobnim uvredama, a na svojim se nadahnutim vrhuncima uzdiže do siktavog govora mržnje. Što vam je to trebalo, kolege?²

ništvo nije istodobno odlučilo da drugi dio tog teksta neće objaviti u sljedećem broju svog časopisa (v. *infra* bilj. 26). Premda sam na objavljivanje svojeg odgovora čekao punih godinu dana, takvim sam nekolegijalnim postupkom *Anala* prinuđen da nastavak svoje polemike objavim na stranicama *Političke misli* kako bi naša politološka i šira javnost bila cjelovito informirana o sporu koji je započela i izazvala M. Kasapović kvaziznanstvenim tekstom "Izlazak iz množine? Kraj unutarnje kolonizacije hrvatske politologije?" (2007), a potom i krajnje zaoštrila protuznanstvenim "tekstom" "Dvojac bez kormilara" (2008).

¹ Riječ je o člancima Slavena Ravlića (2008: 33-49), Tončija Kursara (2008: 51-69), Igora Lukšića (2008: 71-78), Dušana Pavlovića (2008: 79-91), Daga Strpića (2008: 93-116) i Dragutina Lalovića (2008a: 117-144). Tema politološkog skupa bila je: "Stanje i povijest političke znanosti u državama bivše Jugoslavije". Tome treba dodati i vrijedne priloge Đorđa Pavićevića (2009: 166-181) i Jerneja Pikala (2009: 182-196).

² Pitanje upućujem uglednim kolegama sa zajedničke nam institucije, članovima uredništva *Anala*, profesorima Branku Caratanu, Tihomiru Cipeku, Ivanu Padjenu, Zdravku Petaku, Slaveanu Ravliću, Bertu Šalaju i Nenadu Zakošku. Svima zajedno i svakom od njih pojedinačno.

Kolege iz *Anala* nas uvjeravaju da je riječ o krajnje oštrome, ali i iznuđenom tekstu, odgovoru na veoma oštre istupe profesora FPZ-a Daga Strpića i Dragutina Lalovića na prošlogodišnjim "Hrvatskim politološkim razgovorima", održanim 2. listopada 2008. godine u Opatiji.

Je li tome doista tako? Što je viđenu politologinju u našim istupima moglo toliko izazvati da se upusti u tegobnu i nezahvalnu zadaću denuncijacije?

Kao jedan od inkriminiranih, pitam se što sam to morao kazati da bih izazvao takvu reakciju? Što u mom istupu daje pravo ili nudi izliku M. Kasapović da me proglasi nikakvim znanstvenikom, a moralno, politički i nacionalno sumnjivim?

Osvjedočivši se u proteklih godinu dana da čak i na Fakultetu još ima kolega koji ne razumiju, ili se prave da ne razumiju, o čemu je riječ, odlučio sam u ovom tekstu sustavno, podrobno i nedvosmisleno ispričati što je u osnovi spora i odgovoriti na glavne optužbe goropadne politologinje M. Kasapović.

Priča ima dva dijela, izložena u četiri točke.

U prvom nastavku, "Politološki antibarbarus I", najprije je, u prvoj točki prvog dijela, skraćeno izneseno što sam izložio na Hrvatskim politološkim razgovorima 2008. i kako mi je odgovoreno; potom je, u drugoj točki, potanko obrazloženo ono što samozatajno nisam htio izložiti na tim razgovorima, a što je to tako besprimjerno loše u tekstu M. Kasapović "Izlazak iz množine? Kraj unutarnje kolonizacije hrvatske politologije?" (v. Lalović, 2009).

U tom dijelu priče pomnom je analizom pokazano da je tekst "Izlazak iz množine?" samorazoran amalgam nekorektnosti, neznanja, nerazumijevanja i bahatosti. Prvi sam nastavak završio neiznuđenim priznanjem da mi u vrijeme opatijskih politoloških razgovora nije bio poznat nijedan tekst politologinje M. Kasapović takvog neznanstvenog tipa, stila i ranga. Niti sam mislio da je moguć.

Sada prelazim na drugi dio u kojemu, u točki 3, sažeto prikazujem tekst iz novije znanstvene produkcije M. Kasapović koji nam pokazuje da pad ispod standardnog politološkog diskursa u "Izlasku iz množine?" nije bio eksces.

U četvrtoj, završnoj točki ukratko se osvrćem na smisao i funkciju optužbi i osobnih objeda iskazanih u tekstu M. Kasapović "Dvojac bez kormilara".

*

3. Panika "čiste" politologije: gusarski jedrenjak uma na obzorju!

Ni nakon svega rečenog nisam siguran da je otklonjena svaka nevjerica: naime ostaje tračak sumnje u moju ocjenu da je "Izlazak iz množine?" daleko ispod standardnih znanstvenih radova M. Kasapović. Možete mi uzvratiti upitom: ako su joj standardni radovi tako dobri, kao što tvrdite, kako je moguće da je ovaj tako besprimjerno loš?

To je pitanje koje i sebi samome postavljam. Jesam li se možda zavaravao i time ma i nehotice obmanuo našu stručnu javnost, na opatijskim politološkim razgovorima, da je riječ o iznimci, o ispadu ideologijskog tipa koji ne bi smio baciti ljagu na znanstveni opus vrsne znanstvenice?

Tekst M. Kasapović koji slijedi raspršuje sve dvojbe. Navodim ga *in extenso*, da svatko može sam prosuditi:

Suvremenu političku teoriju posljednjih je desetljeća obilježavao i metodološki spor između takozvanih **kontekstualista** i **tekstualista**. Kontekstualisti ustrajavaju na tome da se tekstovi političkih mislilaca ne mogu ni razumjeti ni tumačiti bez poznavanja i isticanja povijesnoga, političkoga i intelektualnog konteksta u kojemu su nastali (Skinner, 1988; Perreau-Saussine, 2007; Dijk, 2006: 284-305). Ako se želi shvatiti značenje nekih djela – Machiavellijeva *Vladara*, Hobbesova *Levijatana*, Montesquieuova *Duha zakona*, Lockeovih *Dviju rasprava o vladi*, Rousseauova *Društvenog ugovora*, Millovih *Razmatranja o predstavničkoj vladavini* itd. – onda **treba dobro poznavati kontekst u kojemu su nastali njihovi pojmovi** vlasništva, slobode, jednakosti, društvenog ugovora, države, podjele vlasti, republikanstva, predstavničke vladavine, demokracije i dr. Kontekstualno konstruiranje i značenje pojmova podrazumijeva, nadalje, da se oni **ne mogu doslovce prenositi iz jedne epohe u drugu ili iz jedne sredine u drugu**. Ono što su sloboda, pravda ili jednakost značile u 19. stoljeću ne moraju značiti u 21. stoljeću. Ono što se pod slobodom, pravdom ili ćudorednošću razumije u kršćanskoj Europi i Americi ne podrazumijeva se i na islamskome Bliskom istoku ili u konfucijanskoj Jugoistočnoj Aziji. Pojmovi “ne putuju” slobodno i nekontrolirano kroz vrijeme i prostor poput gusarskih jedrenjaka na otvorenom moru. Nasuprot tome, tekstualisti smatraju da za razumijevanje i tumačenje tekstova, napose klasičnih političkih spisa, nije nužno poznavati kontekst u kojemu su nastali. Prema njihovu sudu, u Platonovim ili Aristotelovim djelima **postavljena su neka vječna pitanja i dani neki vječni odgovori** na ta pitanja koji važe u svim epohama i u svim sredinama. Tekstualisti su usredotočeni na pozorno, točno, minuciozno tumačenje misli i pojmova u pojedinim tekstovima.

Na sveučilišnim studijima političke znanosti u bivšoj Jugoslaviji prevladavao je “tekstualistički” pristup. Oni koji su studirali političku znanost na ondašnjim jugoslavenskim sveučilištima znaju kako se pristupalo proučavanju povijesti političkih ideja, kako su se čitali i interpretirali klasični politički spisi, te koliko su bile dekontekstualizirane rasprave o njima. **To se napose odnosi na studij marksizma** – službene državne ideologije u kojoj su traženi vječni odgovori na vječna pitanja o sudbini čovjeka i njegova društva. **Proučavanje marksističkih tekstova nalikovalo je na teološku egzegezu**, na kršćansko tumačenje Biblije, u kojoj su sadržane ideje i napuci koji određuju život ljudi od postanka svijeta do Sudnjeg dana. Povijesno dekontekstualiziranje političkih teorija rezultiralo je pretvaranjem njihova studija u praćenje “idejne borbe” – sučeljavanja bezvremen-

skih, društveno, politički i kulturno nekontigentnih pojmova, koncepcija i teorija, u kojemu se sva intelektualna pozornost usmjeravala na čistoću i dosljednost **izvođenja ideje iz ideje, suprotstavljanja jedne ideje drugoj ili pobijanja jedne ideje drugom**. Kritika mora, tako su nas podučavali, biti "imanentna", izvedena tako da "autor kritizira sam sebe", a ne da to čini netko izvana. Usredotočiti se valjalo na traženje unutarnjih protuslovlja i nedosljednosti u djelima nekog autora. Pretvarani smo u tragače za pojmovnom nedosljednošću i u istražitelje misaone zbrke što su nastale kao posljedica intelektualne nedoraslosti i jezične nepreciznosti autora. Intelektualni junaci tog doba bili su oni koji su nam superiorno pokazivali kako se – izmišljam primjer radi slikovitosti – razlikuje Marxova definicija privatnog vlasništva na 157. stranici u *Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie* od one na 233. stranici *Das Kapital*. Klasik je bio uhvaćen s prstima u pekmezu! Nije pritom bilo važno što je Marx, možda, bio ponukan da promijeni svoju definiciju privatnog vlasništva zbog novih iskustava i spoznaja uvjetovanih promjenom društvenog konteksta. (Kasapović, 2007a: 137; istaknuo – D. L.)

Ova mala metodologijska lekcija ima sva obilježja znanog nam diskursa M. Kasapović. Pretenciozna je i neuka. Ali se pojavljuje, nenadano, i nov ton, ton jedva prikrivene panike razumske ili pozitivističke "čiste" politologije. Kako drukčije tumačiti njezino priznanje da joj se na obzoru priviđaju "gusarski jedrenjaci" uma u obličju "Platona", "Aristotela" i "Marxa" kako pustopašno brode "slobodno i nekontrolirano kroz vrijeme i prostor... na otvorenom moru"? A gdje su tek ostale sablasti³ uma, daleko im lijepi jedrenjaci!⁴

Budući da ovo nije rasprava o metodologiji, na taj ću se dio osvrnuti sasvim ukratko. Za nas je, u ovom kontekstu, zanimljiviji drugi dio, u kojem M. Kasapović presuđuje našem marksizmu i prosuđuje o načinu na koji smo Marxa čitali i razumjeli.

1) "Rasprava o metodi" M. Kasapović školski je primjer "kontekstualističke ideologije" (Zarka, 2003: 219-229). Čuveni metodologijski spor, koji je veliki povjesničar ideja i politički teoretičar Q. Skinner pokrenuo, prikazan je toliko karikaturno da ga u takvome vulgarnom obliku još nigdje nisam susreo. Nemoguće je da autorica ne zna da se pojam ne može razumjeti iz konteksta, da se iz konteksta samo objašnjava, ali ne i razumije. K tomu, ako konteksti osvjetljavaju tekst, konteksti

³ Usp. sjajnu knjigu, o kojoj je svojedobno vođena velika svjetska rasprava: Jacques Derrida, *Sablasti Marxa. Stanje duga, rad tugovanja i nova Internacionala*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2002. (izvornik: 1993).

⁴ Možda se ovdje naša autorica povodi za literarnim asocijacijama? Možda je nadahnuta poznatim romanom glasovitog kubansko-francuskog književnika Aleja Carpentiera *Vijek prosvjetiteljstva (El siglo de las luces, 1962)*, gdje otvorenim morem brodi gusarski jedrenjak "Jean-Jacques Rousseau"?

sami nisu nešto dano, nego ih je nužno rekonstruirati – *pomoću teksta*. Nemoguće je valjda da ne zna da nitko ne tumači tekst bez uvažavanja konteksta, to je posve besmisleno: riječ je o sporu o *legitimnoj spoznajnoj upotrebi konteksta*; odnosno o tome kada ta upotreba postaje nelegitimna i prelazi u ideologiju, kojom se previđa nesvodljiva autonomija teorijskog teksta. Upravo se tom autonomijom odlikuju velika djela mišljenja, koja su u stanovitom pogledu ne samo povijesna nego i transepohalna, dakle vječna. A vječna su valjda zato što ih još uvijek čitamo, što u njima nalazimo mišljenje koje traga za istinom čovjekova opstojanja, što su naši nezaobilazni sugovornici da bolje razumijemo sebe i svijet u kojem živimo. Pritom je potpuno suvišno autoričino smiješno-ozbiljno upozorenje da se pojmovi “ne mogu doslovce prenositi iz jedne epohe u drugu ili iz jedne sredine u drugu”. Njoj stalno neka fatamorgana lebdi pred očima, kao da je u pustinji duha! Nakon Michela Foucaulta – barem nakon njega – i njegovih *Riječi i stvari* takve pretenzije “doslovnog prenošenja” posve su bespredmetne.⁵

Što tek kazati o tvrdnji da je “marksizam” tipičan oblik “tekstualizma”! Pripisivati “tekstualizam” “marksizmu”, u bilo kojoj njegovoj verziji – a napose onoj koja je u nas, kao “marksizam-lenjinizam”, bila službenom ideologijom – premašuje sva očekivanja. Glavni prigovor takvom marksizmu uvijek je bio, opravdano, da je previše “kontekstualistički”, da ne uvažava specifičnu autonomiju teorijske produkcije, nego da smisao teksta vulgarno materijalistički svodi na “primat društvenog bitka”, na prevlast materijalne baze nad ideologijskom nadgradnjom. Postoje ipak neki kulturni dosezi koji bi morali biti poznati i prosječno obrazovanom akademskom čovjeku – u nas je to legendarni Bledski kongres jugoslavenskih filozofa (1961), koji je posve razobličio tzv. “marksističko-lenjinističku” “teoriju odraza” (što je i rodno mjesto nastanka naših humanističkih marksista kao intelektualne struje), koju se otada nitko pristojan nije usudio zagovarati (sve do ovakvog vulgarnog “kontekstualizma”).

⁵ To klasično djelo suvremene teorije u nas je u prijevodu dostupno još od 1971. (usp. Mišel Fu-ko, *Riječi i stvari*, Nolit, Beograd, 1971; izvornik: 1966), a danas i u hrvatskom prijevodu (usp. Michel Foucault, *Riječi i stvari*, Golden Marketing, Zagreb, 2002). Za nas je, u ovom kontekstu, važno barem podsjetiti na Foucaultovo općepoznato poimanje “episteme” kao povijesno uvjetovane sustavnosti pravila konstrukcije predmeta spoznaje i pojmova. Foucault razlikuje tri epohe: Renesansu, klasično doba (XVII. i XVIII. stoljeće) i modernu epohu (počevši od XIX. stoljeća). Svako je od tih epoha svojstvena različita “episteme” (uvjet mogućnosti spoznaje). Teorijsko određenje predmeta spoznaje događa se u Renesansi u poretku *sličnosti*, u klasično doba u poretku *predodžbe*, u modernoj epohi u poretku *povijesti*. Što znači da u svakoj epohi postoji neka vrst logičke prinude svojstvene joj episteme, kao anonimnog sustava pravila koja ravnaju ukupnošću znanja u toj epohi. Takav radikalni diskontinuitet u smjeni povijesnih epoha čini naprosto potpuno suvišnim navedeno neuko uvjeravanje o neprimjerenosti “doslovnog prenošenja iz epohe u epohu”.

Toliko o metodologijskoj neukosti navodno "čiste" politologije. Tek da se vidi, po tko zna koji put, kako je politička znanost bez filozofije – čisti opskurantizam.⁶

2) Mnogo je zanimljiviji i zabavniji dio navedenog ulomka u kojem M. Kasapović svojim iskazima ostavlja dojam vjerodostojnosti – barem u smislu subjektivne iskrenosti. Pripovijeda nam o tome kako su nas, kao studente politologije, gnjavili i kinjili Marxom i marksizmom.

Evocirajući svoje studijske muke – "pretvarani smo u tragače za pojmovnom nedosljednošću i u istražitelje misaone zbrke što su nastale kao posljedica intelektualne nedoraslosti i jezične nepreciznosti autora", autorica navodi primjer Marxa i njegovih glavnih djela *Grundrisse der Kritik der Politischen Ökonomie* (1857-1858) i *Das Kapital* (1867). Iz toga proistječe zaključak da su naši učitelji bili hermeneutički velemajestori – koji su nadmoćno prokazivali "intelektualnu nedoraslost i jezične nepreciznosti" Karla Marxa. Što bi značilo da su nas učili da Marxu pristupamo kritički nemilosrdno, da ga hvatamo u greškama i nelogičnostima, štoviše, da superiorno seirimo nad njegovim semantičkim i teorijskim sustajanjima. Obećavajući nam, na kraju, da će sve naše muke (za takav rad raskrinkavanja bile bi potrebne barem dvije studijske godine) biti obilato nagrađene, čistim ushitom politološke samosvijesti: "**klasik je bio uhvaćen s prstima u pekmezu!**". Takav se postupak i danas, nakon tolikih godina, M. Kasapović čini toliko nepriličnim i surovim da jadnog Marxa uzima pod svoju visoku "kontekstualističku" zaštitu; prekorava svoje nekadašnje (m)učitelje da su spram Marxa bili nepravedni kad su ga tumačili tekstualistički. Pita se kako nisu uvažavali da je "Marx, možda, bio ponukan da promijeniti svoju definiciju privatnog vlasništva zbog novih iskustava i spoznaja uvjetovanih **promjenom društvenog** konteksta" (da "društvenog"!?).

Što su ti sjećanja krhka i varljiva! Dok sam studirao na istom Fakultetu (1965-1969), mi nismo bili te sreće, nitko s nama nije prorađivao ni *Grundrisse* ni *Kapital* (koje M. Kasapović, ako joj je vjerovati, zacijelo superiorno poznaje još sa studija). Nas su u seminarskom radu mučili Hegelovom *Filozofijom prava* (na predmetu "Filozofija politike, prava i povijesti", na prvoj godini, u prvom semestru; nastavnici: Ante Pažanin, Zvonko Posavec) i *Fenomenologijom duha* (na predmetu "Politička

⁶ Veliki politički antropolog Pierre Clastres (u svojim čuvenim istraživanjima južnoameričkih Indijanaca) radikalno prokazuje "pretenziju zajedničku humanističkim znanostima, koje vjeruju da će svoj znanstveni status osigurati raskidajući svaku sponu s onim što nazivaju filozofijom". I zaključuje: "... treba se bojati da se pod imenom filozofije ne pokušava izbaciti samo *mišljenje*. Treba li to značiti da se znanost i mišljenje međusobno isključuju te da se znanost gradi počevši od ne-mišljenja, ili čak protu-mišljenja? Čini se da budalaštine, čas mlitave čas odrješite, koje sa svih strana izriču pristaše 'znanosti', doista idu u tom smjeru. Ali treba u tom slučaju znati prepoznati čemu vodi ta fanatična sklonost protu-mišljenju: pod okriljem 'znanosti', imitatorskih banalnosti ili manje naivnih poduhvata ona vodi ravno u opskurantizam" (usp. P. Clastres, *Društvo protiv države*, Disput, Zagreb, bibl. "Čari političkoga", 2010, str. 19).

antropologija”, na drugoj godini; nastavnici: Vanja Sutlić, Boris Hudoletnjak, Bran-ka Brujić). Sjećam se živo tih muka i tih užitaka u tekstu, ali priznajem da nam je krajnji ushit ostao uskraćen – uza sav trud Hegela nismo uspjeli “uhvatiti s rukama u pekmezu”. A apsolutno se ne sjećam da nas je itko od naših nastavnika huškao na Hegela, pretvarajući nas u tragače za njegovim pojmovnim nedosljednostima. Okrutni kakvi bijahu, pustiše gusarski jedrenjak “Hegel” da harači mlađahnim studentskim dušama. Još se i danas naježim kad se prisjetim s kakvim sam mazohizmom u tome nedostojno uživao...

Želi li nam M. Kasapović neočekivano reći kako Fakultet političkih znanosti nekoć bijaše moćna istraživačka institucija superiornih teoretičara-kritičara?

Ne, naravno da ne. Zapravo, sjećanja varaju. Sasvim suprotno, Fakultet je bio poluvjerska institucija fanatičnih sljedbenika Marxa, za koje je Marx bio novi Mesi-ja. Njegovi su se tekstovi čitali bogobožno, kao sveto pismo, dogmatski ortodoksno, posve nekritički upijala se svaka njegova riječ, svako njegovo proroštvo, kao da je riječ samog Tvorca. Što bi značilo da je *Kapital* bio biblija naših dogmatskih marksista, u njemu su “traženi vječni odgovori na vječna pitanja o sudbini čovjeka i njegova društva”. U cjelini, “**proučavanje marksističkih tekstova nalikovalo je na teološku egzegezu**, na kršćansko tumačenje Biblije, u kojoj su sadržane ideje i napuci koji određuju život ljudi od postanka svijeta do Sudnjeg dana”.

Svojim sjećanjima unatoč, M. Kasapović tvrdi dakle da je Fakultet bio tvrđava dogmatskog marksizma. Ostavljajući nas u potpunoj nedoumici kakav je to “tekstualizam” njegovan na našoj instituciji, dogmatski ili kritički? Ili nam možda želi pro- stodušno poručiti da je svako čitanje klasičnih tekstova već samo po sebi opasno, ili barem posve uzaludno, iz obzorja “čiste” politologije?

Ovaj tekst, nažalost, pokazuje da “Izlazak iz množine?” nije bio neočekivan pad ispod standardne znanstvene razine, nego da je simptom tipične novije literarne produkcije M. Kasapović kao *ideologijskog diskursa*.⁷

⁷ S tom i takvom metodologijskom lekcijom, u ime “čiste” politologije, upustila se M. Kasapo- vić u kreiranje političkoga i intelektualnog konteksta u susjednoj suverenoj državi BiH (Kasa- pović, 2007a). Njezinim polemičkim protivnicima, bosanskim politolozima (koje naša autorica nije u stanju čak ni elementarno korektno označiti kao takve, nego ih naziva “bošnjačkim libe- ralima”), nije bilo teško ismijati promašenost njezinih kvaziznanstvenih lekcija i pokazati njezi- no nedovoljno poznavanje i uvažavanje zbiljskog povijesnoga i društvenog konteksta te zemlje (Mujkić, 2008). U nas je posve nedovoljno zamijećen njezin politički angažman oko (ili protiv) BiH, koji je u toj sredini (izuzimajući, dakako, separatističke radikale) veoma oštro dočekan kao ideologijska strategija cijepanja BiH. Još u proljeće 2006. započela je polemika, uglavnom među sarajevskim i mostarskim intelektualcima, koju je izazvala njezina “kapitalna” studija (Kasapo- vić, 2005). U toj je polemici ta studija veoma uvjerljivo ocijenjena kao “ideologija i šlamperaj” (Arsenijević, Jovanović, 2007: 189).

Dužan sam stoga ispriku našoj politološkoj javnosti, koju sam doista obmanuo (moje tadašnje neznanje nije nikakvo opravdanje) zamolivši sudionike opatijskog skupa da o opusu M. Kasapović ne sude po tekstu "Izlazak iz množine?". Kao što smo se mogli osvjedočiti, njezinim je novijim tekstovima svojstvena ista bahata ignorancija prividno znanstvenoga, a zapravo ideologijskog diskursa.

A kada je izazovu, znanstvenom raspravom i kritikom njezinih tekstova, kao što smo se to neoprostivo usudili učiniti kolega Dag Strpić i ja, može M. Kasapović još i gore. Osobnom denuncijacijom na teorijsku kritiku.

Time ova priča dolazi do završnog poglavlja.

4) Optužnica, presuda i redarstvena akcija "čiste" politologinje

Čitatelja podsjećam da su opatijski politološki razgovori završeni izravnom prijetnjom redarstvenom akcijom: kolegi Dagu Strpiću i meni dobačeno je u lice, na znanstvenom skupu (!), da će M. Kasapović objelodaniti što zna o nama i tko smo mi.

Učinila je to u tekstu "Dvojac bez kormilara", kao tužiteljica i kao sudac u istoj osobi. A u ime čistote naše znanosti i naše akademske zajednice.

Koje su glavne točke optužnice samoprogllašene Carle del Ponte hrvatske "čiste" politologije?

"Dvojac" je počinio teška djela a) kršenja zakona; b) brukanja znanosti; c) politički i etički krajnje sumnjivog ponašanja.

Optužnica je ujedno i presuda bez priziva.

Bilo bi se lako očitovati o optužnici u cjelini i svim njezinim točkama kad se ne bih nalazio u situaciji da "moram" braniti ne samo sebe (a time i suoptuženog u dvojcu, kolegu Daga Strpića) nego i samu samozvanu tužiteljicu i sutkinju te pritom još sačuvati neokrnjenom čast naše institucije. Opet nailazimo na znanu nam omiljenu "ili"- "ili" maniru "čiste politologinje": ili sve što je inkriminirano stoji, pa Fakultet ne valja (koji drži i trpi takve profesore), ili pak ne stoji, pa Fakultet tek ne valja (koji trpi takvu profesoricu). Ili još jednostavnije: ili M. Kasapović kleveće i laže ili govori istinu – kako god bilo, srozava se ugled našeg Fakulteta i naše politološke zajednice.

Stupica je toliko očigledna da je toga svjesna i M. Kasapović. Pa svoju optužnicu pretvara u uvjetnu: "**Nijedan od prethodnih redaka ne bih napisala** da Lalović i Strpić nisu u Opatiji sami otvorili i zaoštrili raspravu o 'neprijateljskoj' okolini u kojoj je Fakultet djelovao, uključujući i porazan utjecaj političke odmazde što je uslijedila nakon represivnog gušenja 'Hrvatskog proljeća'" (Kasapović, 2008: 161; istaknuo – D. L.). Na drugom nam mjestu još određenije kaže da je njezin brutalan napad na nas samo prirodna reakcija na naše "brutalne javne nastupe", kojima smo doveli u pitanje njezin "znanstveni, strukovni i osobni integritet" (str. 147).

Kako stoji stvar s mojim “brutalnim nastupom”, čitatelj se mogao osvjedočiti u točki 1 (v. Lalović, 2009: 150-163). Nije istina da smo doveli u pitanje njezin “znanstveni, strukovni i osobni integritet” – učinila je to sama. Nismo mi rekli da nam nije stalo do njezina mišljenja, nego obrnuto, ona je izjavila da ne drži do naših. A raspravu o kušnjama Fakulteta, na primjeru prijeloma 1971/1972, pokrenuo sam samo ja, bez ikakvog zaoštavanja i bez osude bilo koga.

Ne zaboravimo međutim bitno: da mi nismo bili kritični spram njezina teksta “Izlazak iz množine?”, ne bi nas sustigla njezina optužnica i presuda. Tko nam je kriv što smo je tako i toliko naljutili, stavljajući joj pod njezin tašti nos da joj analiza ne funkcionira ni na pojmovnoj ni na empirijskoj razini! Obrazložiš joj da ne razumije i krivotvori Prpića, ona te proglasi njegovim odvjetnikom. Prigovoriš joj da ne piše o povijesti Fakulteta i njegovim političkim kušnjama, napose o 1972, “odgovara” ti da si “protiv Hrvatskog proljeća”. I onda smo još mi na nju nasrnuli, a ne ona na nas. Da i ne zaboravimo osnovno, kao što je podrobno pokazano (t. 2; v. Lalović, 2009: 163-172), da je njezin “temeljni tekst” *bezobziran napad na Fakultet, njegove nastavnike i cijelu njegovu povijest*.

Za optužnicu smo dakle sami krivi. Kako je moguće ozbiljno shvatiti takvo sa-moopravedavanje? Za ozbiljnu optužbu valjda su presudne neke činjenice i radnje, a ne subjektivna neraspoloženja napuhanog Jastva.

Nema mnogo smisla, ako ima ikakvoga, braniti se od optužbi koje ni sama ljutita tužiteljica ne smatra objektivnim i fundiranim. A koje su *brutalna samooptužba*.

Ograničit ću se stoga na nekoliko napomena i pojašnjenja, bez ambicije da se podrobno bavim tekstem koji je autodenuncijacija bez presedana.

a) Karakter i ozbiljnost optužnog dispozitiva očituje se već u prvoj i formalno najvažnijoj točki optužbe da sam nezakonito izabran (krajem 2008) u zvanje znanstvenog savjetnika i redovitog profesora (str. 153). Inkriminacija za nezakonitost izbora ne pogađa samo mene kao nastavnika (nisam ja samog sebe izabrao), nego izravno i najprije stručno povjerenstvo najuglednijih politologa (akademik Zvonko Posavec, prof. emeritus Ivan Prpić, prof. dr. sc. Nenad Zakošek), koji su me predložili u zvanje, potom samo Fakultetsko vijeće, koje je njihov izvještaj prihvatilo, a naposljetku i Matični odbor, koji je donio konačnu odluku o izboru. M. Kasapović javno proziva cijeli Fakultet za trule kompromise i kršenje pozitivnih zakonskih propisa. A time mazohistički samooptužuje i sebe samu kao tadašnju predsjednicu Matičnog odbora za područje društvenih znanosti, sveučilišnog organa koji me je i izabrao u zvanje znanstvenog savjetnika! Iz čega slijedi da M. Kasapović ne tuži mene, nego sebe. Čime se postiže vrhunac zapleta, ona je i tužiteljica i sutkinja i optužena!!! Iz čega zaključno slijedi da M. Kasapović upućuje apel Etičkom povjerenstvu Sveučilišta radi spašavanja dostojanstva temeljnih standarda znanosti i

struke – od štetnog djelovanja predsjednice Matičnog odbora M. Kasapović. Da se M. Kasapović nije naljutila i na sebe samu?

b) Krunska točka *ideologijske* optužnice: 1971. godina. Ton ovdje pršti nadmenošću, moralističkim zgražanjem i čistom mržnjom prema kolegi Strpiću i meni. Prema optužnici i presudi, mi nemamo pravo govoriti o tim prijelomnim događajima, nemamo za to moralnu legitimaciju ("nedostatak svake moralne samorefleksije"). Presuđuje nam se da smo bili "akteri represivnoga ideološkog aparata države, dio one 'neprijateljske okoline', koja je ugrožavala Fakultet i koja ga je 1971. dovela na rub opstanka", da smo bili "bojovni ideološki i politički protivnici 'Hrvatskog proljeća'", da smo "otvoreno prokazivali sve njegove pristaše te, konzekventno, i svoje nastavnike i kolege na Fakultetu i Sveučilištu, zahtijevajući od partije da ih ukloni iz javnog života" (str. 155).

Iz čega slijedi zaključna ubojita poanta, koja glasi: "Stoga su **mnogi nastavnici**, koji su fizički i profesionalno preživjeli politički udar nakon sloma 'Hrvatskog proljeća', doživjeli dolazak Strpića i Lalovića na Fakultet 1975. kao dodatno osobno i institucijsko poniženje i nisu se skanjivali govoriti o tome u fakultetskim krugovima godinama kasnije" (str. 155-156; istaknuo – D. L.).

Naša mišljenja za M. Kasapović zato "naprosto nemaju težinu".

Pokušajmo razmrsiti ovo klupko nerazumijevanja i podmetanja.

Završna tvrdnja naše tužiteljice da su "mnogi nastavnici" "dolazak Strpića i Lalovića" doživjeli kao "osobno i institucijsko poniženje i nisu se skanjivali govoriti o tome u fakultetskim krugovima godinama kasnije" za mene "naprosto nema nikakvu težinu". M. Kasapović je posve nelegitiman izricatelj takvih prosudbi i osuda. Iz dvaju razloga.

Prvo, svjedoci koje navodi ("mnogi nastavnici"), po njezinim vlastitim kriterijima nisu vjerodostojni, jer su oni bili, vidjeli smo, puki "neprofesionalci" i mrski kolonizatori. Takvi kakvi bijahu (prema pravorijeku naše "čiste" politologinje), kako i ne bi dolazak diplomiranih politologa (nas dvojice) na Fakultet doživjeli kao "osobno poniženje"!?

Drugo, M. Kasapović provela je sa mnom punih 15 godina na istom kolegiju i nikada nije očitovala nikakve znakove "osobnog poniženja" (a da se nikad nije skanjivala niti bi se skanjivala da tako nešto i javno kaže, da je u tome i trun istine, u to ne moram, nakon svega, nikoga uvjeravati).

Tome valja dodati i osnovno: nitko nas nije "nametnuo" Fakultetu, primljeni smo kolegijalno i uvijek smo se osjećali kao uvaženi članovi naše fakultetske zajednice. Ne znam ni za jednoga – a nekmoli za mnoge – nastavnika Fakulteta koji bi mislio i govorio da smo Strpić i ja bili "akteri represivnoga ideološkog aparata države, dio one 'neprijateljske okoline', koja je ugrožavala Fakultet i koja ga je 1971.

dovela na rub opstanka". Uz dodatnu napomenu da Fakultet nije bio "na rubu opstanka" 1971, nego 1972. i 1973. (kada mi nismo bili na Fakultetu).

U optužnici M. Kasapović za 1971. godinu glavni je problem s njezinim nerazumijevanjem političkih zbivanja te godine. To se nerazumijevanje očituje u njezinoj tvrdnji da smo mi bili "ideološki i politički protivnici 'Hrvatskog proljeća'". Takva je izjava moguća samo ako se "hrvatsko proljeće" izjednači s tzv. "masovnim pokretom", a napose s "pokretom hrvatskih sveučilištaraca", što je uobičajena mistifikacija koja ima status pučke legende. Istinsko "hrvatsko proljeće" započeto je početkom 1970. godine, čuvenom X. sjednicom CK SKH, a nositelj toga demokratskoga i nacionalnog preporoda bio je vrh Saveza komunista Hrvatske, na čelu s Bakarićem, uz asistenciju Tripala i Savke Dabčević (a uz punu Titovu političku podršku). Tijekom 1970. doživjeli smo doista formiranje široke protounitarističke i protustaljinističke fronte, opće ozračje entuzijazma u razvojne perspektive našeg društva. Strpić i ja bili smo tada u vodstvu Saveza studenata, koji je bio samostalna organizacija i konstitutivni element toga širokog okupljanja.⁸ Zahvaljujući prije svega, i idejno-programatski i organizacijski, samom Strpiću, koji je uspio okupiti veliku ekipu sposobnih kolega i kolegica.

Po mome tadašnjem i sadašnjem sudu, 1971. godina, kada na scenu stupa "pokret hrvatskih sveučilištaraca", nije vrhunac, nego je sumrak "hrvatskog proljeća".⁹ Na djelu je opasno i jednostrano svodenje široke pučke fronte za demokratski socijalizam i politički individualitet Hrvatske u federativnoj Jugoslaviji (u savezu s reformskim pokretima u drugim republikama) na nacionalistički ekskluzivizam i radikalističku politiku sukoba sa svima. Širok hrvatski protustaljinistički i protounitaristički demokratski pokret izopačio se u nedemokratski nacionalistički pokret. U tom sklopu djelovao je i "pokret hrvatskih sveučilištaraca", čiji politički program, tip političkog djelovanja i obznanjene ambicije svjedoče o nacionalističkom radikalizmu i političkom sektaštvu. Ali ne smije se ni "pokretu hrvatskih sveučilištaraca" neopravdano predbacivati da je upropastio moguće izgleda toga velikog preporoda. Glavna politička odgovornost leži na vrhu SKH, tzv. "progressivnoj jezgri" (Tripalo, Savka, Pirker), koja je dugoročnu mudru reformsku poli-

⁸ Dag Strpić je u tom razdoblju bio najprije predsjednik Sveučilišnog odbora Saveza studenata Zagreba (1969/1970), zatim je bio osnivač i prvi predsjednik Saveza studenata Hrvatske (1970), a ujedno i glavni i odgovorni urednik *Studentskog lista*. Ja sam pak bio član Strpićeva (1969/1970), a potom i Langova (1970/1971) vodstva Saveza studenata Zagreba.

⁹ Ali ne i krah, jer se početni kulturni i opći entuzijazam još nije bio jednoznačno reducirao na nacionalistički radikalizam, o čemu svjedoči iznimno kvalitetan i utjecajan kulturni tjednik *Telegram*, koji je sjajno vodio i uređivao vrhunski intelektualac Boris Hudoletnjak (s našeg Fakulteta). Bilo bi dobro da kroničari tog vremena ozbiljno i objektivno usporede taj i takav legendarni *Telegram* s razvikanim *Hrvatskim tjednikom*, pa da se napokon realnije ocijeni gdje je bila duhovna jezgra "hrvatskog proljeća".

tiku V. Bakarića, bez dovoljno političke razboritosti i bez realne ocjene situacije i odnosa snaga u zemlji i inozemstvu, nepromišljeno zaoštrila do velikih sukoba i konačne tragedije.¹⁰

Mi jesmo bili ideološki i politički protivnici "pokreta hrvatskih sveučilištara-
ca". Nismo ih doživljavali kao neprijatelje, jer smo i jedni i drugi bili za politički
program demokratske borbe protiv unitarizma i staljinizma. I jedni i drugi politički
smo se borili za ozbiljenje svojih ideala. Ali mi nismo mislili da se studenti trebaju
izravno politički angažirati kao borbeni odred "progresivne jezgre SKH", a oni su
upravo to htjeli biti. I bili su. Zato su oni bili prihvatljiviji od nas da budu instru-
mentalizirani od strane vrha SKH. I bili su. Nismo mi njih porazili i smijenili, nego
su, naprotiv, oni smijenili nas, na nelegalan način, na Godišnjoj skupštini Save-
za studenata (u travnju 1971), uz punu podršku Izvršnog komiteta SKH (Pirker),
Gradskog komiteta SKH (Bijelića), Sveučilišnog komiteta SKH-Zagreb, Saveza
boraca (Šibla), Socijalističkog saveza, Rektorata (Supeka).¹¹

Kada je dakle riječ o 1971, odgovor na pitanje goropadne tužiteljice "gdje smo
tada bili?" glasi: mi smo početkom travnja uklonjeni s političke scene i povukli smo
se u svoje domove, posvećujući se dovršetku svojih studija. Ni na koji način nismo
bili "akteri ideološkoga represivnog aparata države", nego, naprotiv, njegove poli-
tičke žrtve.

To su osnovni elementi za prosudbu valjanosti kapitalne političke točke optuž-
nice u kojoj se M. Kasapović gnjevno nad nama zgraža zbog našeg "zapanjujućeg
nedostatka kritičke samorefleksije" o našem "političkom angažmanu u prošlosti,
osobito tijekom 'Hrvatskog proljeća', a koji je neposredno ili posredno nanio sil-
ne štete Fakultetu i Sveučilištu u Zagrebu uopće". Naime, naš tadašnji politički
angažman u Savezu studenata obilježuje "frapantan 'suvišak' ideološke žestine i
isključivosti", koji su "rezultirali bezobzirnim ideološkim i političkim prokaziva-
njem, *prepoznavanjem* i *identificiranjem*, neistomišljenika i protivnika, te zahtjevi-
ma da se oni uklone, *likvidiraju* i *amputiraju*, iz javnoga političkog života te sklone
u tišinu knjižnica, instituta, svojih domova, ali i zatvora". Štoviše, ni danas nismo

¹⁰ Da ne bi bilo nikakvih nesporazuma: glavna politička odgovornost, ali ne i krivnja. Krivnja je jednoznačno na strani nadmoćnih staljinističkih snaga – ogromnog aparata prinude i borbenih odreda "čuvara revolucije" te političke nadodređenosti jugoslavenske situacije postojanjem i politikom sovjetskog carstva.

¹¹ Na samoj Skupštini, održanoj u velikoj sali Studentskog centra, dogodilo se fizičko uklanjanje v.d. predsjednika Predsjedništva Saveza studenata Zagreba, nakon čega su se članovi Predsjedništva Saveza studenata Zagreba zajedno s većinom delegata povukli i održali paralelnu sjednicu Skupštine u ABK kabinetu SC-a (njihove su punomoći bile verificirane na toj sjednici). Nakon takvog osvajanja vlasti uslijedilo je i nasilno preuzimanje *Studentskog lista*. Tako je završilo naše "hrvatsko proljeće".

bolji: “mnogo od toga svoga političkog ‘komesarenja’ zadržali su do danas” (str. 163).¹²

Zbilja smiono! Da bi nam zaključno dobacila u lice, nakon tolikih desetljeća što je trpjela našu strahovladu: “... ako su me, u skladu sa svojim komesarskim načinom mišljenja, Strpić i Lalović *prepoznali* i *identificirali* kao svoju protivnicu na Fakultetu, uvjerena sam da više nemaju sredstava da me *likvidiraju* ili *amputiraju*. Otkako je ostao bez kormilara, njihov nenavodeni čamac nekontrolirano pluta vodama, a oni umišljaju da nitko ne vidi kako su izgubili profesionalni i moralni kompas” (*ibid.*).

M. Kasapović *dixit*.

Dosad je M. Kasapović bila veoma ljuta, ali sada je već posve izbezumljena. Kome ona priča svoju priču? Tko joj može povjerovati da smo nas dvojica imali “sredstava za likvidaciju i amputaciju”? Baš je našla nas dvojicu da optuži da smo godinama drмали Fakultetom, kao višekratni dekani i moćni članovi visokih organa SK (valjda dok smo, kao asistenti, godinama pisali svoje disertacije?). Optužba je bezočna i besmislena, jer nitko nikad na našoj instituciji nije imao tu moć. Njezina je poza ovdje potpuno lažna: ona danas ima moć na našem Fakultetu, ona, a ne mi! Ona grmi s pozicije sile, ona, a ne mi! Pa, tko onda od nas “komesari”, ona ili mi?

Po običaju, M. Kasapović galami i proklinje kad hoće nešto važno prikriti. Misli valjda da smo zaboravili o čemu je riječ. Ako smo mi nelegitimni sugovornici na temu političkih kušnji Fakulteta u povijesti (a opet, ponovit ću: zašto mi? – kad sam samo ja o tome govorio na skupu), napose o 1972. (M. Kasapović karakteristično falsificira, jer nam pažnju stalno pomiče na 1971), ostaje pitanje koje sam joj postavio: *zašto sama M. Kasapović ne piše o tome, kao što ne piše ni o jednoj od temeljnih kušnji s kojima se Fakultet u svojoj povijesti suočavao?*

Pitanje je sasvim jednostavno: zašto je raspamećuje samo spominjanje opasnog društvenoga, političkog i ideologijskog konteksta u kojemu je naš Fakultet djelovao? Je li ta njezina ljutnja posve iracionalna?

¹² Da bi odjek bio širi, izvan uže akademske zajednice, svoj je klevetnički tekst doturila svojem kolumnističkom kompanjonu I. Z. Čičku, koji je dotičnu prijavu dodatno uprostio i zaoštrio, upozorivši javnost da su najzad raskrinkana dvojica najgorih “rigidnih komunističkih ideologa” na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu (“Profesorica Mirjana Kasapović, naša ugledna znanstvenica s Fakulteta političkih znanosti, u Zborniku Hrvatskog politološkog društva – Anali 2008, objavila je tekst kojim je na proste faktore rastavila dvojicu starokomunističkih partijskih ideologa koji su svoju ‘znanstvenu karijeru’ zaslužili samo zahvaljujući svojoj rigidnoj komunističkoj orijentaciji”). Popularizirajući optužnicu, po istinoljubivosti poznati kolumnist zaključuje: “Bilo bi šteta da niti jedan medij u Hrvatskoj detaljnije ne prenese ovu analizu profesorice Kasapović” (v. Ivan Zvonimir Čičak, “Dnevnik s margine”, *Jutarnji list*, subota 4. travnja 2009, str. 71). Dvije umilne srodne duše! Dvojac samodopadnih i samozvanih moralnih arbitara koji javno razmjenjuju nježnosti tipa “gdje ja stadoh ti produži, što ne mogoh ti ćeš moći”.

Prisjetimo li se svega što je rečeno, nije teško dokučiti zašto je tako vrisnula do neba. A odaje se i sama, kad gotovo nehotice okolinu u kojoj je Fakultet djelovao uvijek navodi kao navodno "neprijateljsku" (s ironičnim navodnicima).¹³ Temeljna laž ideologijske konstrukcije M. Kasapović skriva se u tome što uistinu dramatičnu borbu Fakulteta za samoodržanje tijekom nekoliko desetljeća suvereno nipodaštava kao "legendu", svodeći je na "uobičajenu" i "banalnu" pripovijest, dok ono što je uglavnom bila akademski uobičajena unutarfakultetska dinamika (s raznim malim klanovima i njihovim trvenjima) umjetno dramatizira kao nesmiljenu borbu za prevlast. Nasuprot njezinim potpuno proizvoljnim konstrukcijama, treba istaknuti da je baš ta vanjska ugroženost (koje su svi pametni i poštenu ljudi na instituciji uvijek bili svjesni i o njoj vodili računa) bila veoma važan, ako ne i presudan činitelj unutarnje relativne homogenosti akademskog kolektiva Fakulteta, sprečavajući da kućne tenzije prerastu u nekakav "nesmiljeni rat".

Ovdje prekidam ovu optužnicom iznuđenu i tek naznačenu priču o 1971. godini¹⁴, uz dvije dodatne napomene:

Prvo, programatika i politika našeg vodstva Saveza studenata (1969-1971) bila je stalno izložena barem četverostrukom pritisku i osporavanju. Ljevičarski šezdesetosmaši napadali su nas kao režimlje i kroatocentrične, nacionalisti su nas napadali kao unitariste i komuniste, sam režim pak kao svoje glave i nepokorne studentske aktiviste, a konzervativni elementi na Sveučilištu kao usijane glave i remetilački faktor. Otud nesporazumi i *ressentimenti* (i prema nama osobno) koji traju do danas.

Drugo, da mi nismo bili sektaši koji su se suprotstavljali nekome demokratskom "pokretu sveučilištaraca", pokazuje činjenica da se tom agresivnom *nacionalističkom* pokretu cijele 1971. godine odlučno suprotstavljala ogromna većina studenata politologije, a i većina nastavnika Fakulteta političkih znanosti.¹⁵ Nije

¹³ Vidi točku 3. o(p)tužnog teksta: "Fakultet i 'neprijateljska' politička okolina" (str. 155).

¹⁴ O 1971. godini tek valja napisati cjelovitu kritičku analizu, izložiti je u svojoj njezinoj kompleksnosti, sa svim ideologijskim strujama i političkim orijentacijama u njoj. Kada danas čitam svoj mladenački tekst o "pokretu hrvatskih sveučilištaraca" iz 1972. (Lalović, 1972), nad kojim se M. Kasapović toliko zgraža, ne vidim da sam iznio ijednu netočnu činjenicu ili neargumentiranu ocjenu. Njoj smeta moj stil, jer se valjda pravi da ne zna da on ne odstupa od tadašnjih standarda javne komunikacije. Danas bih ga, dakako, napisao drukčije, ali ne toliko u smislu korekcije onoga što u njemu piše, nego prvenstveno u smislu šireg razmatranja i unošenja nekih ključnih elemenata, kojih u njemu nema. Naime, analitička perspektiva bila mi je tada i previše studentska, opterećena recentnim osobnim iskustvom i duhovnim okvirom vremena (a istodobno i previše obzirna, po mom današnjem sudu, što je bilo i posve razumljivo imajući u vidu tragičnu osobnu sudbinu glavnih aktera političkih zbivanja te godine).

¹⁵ Te politički vruće godine, na jednom od brojnih studentskih skupova na Fakultetu, govorio je i tadašnji student-prorektor I. Z. Čičak. Ljubavno je upozorio prkosne politologe da se ne šale,

slučajno da je početkom 1972. godine sekretar Sveučilišnog komiteta SKH postao baš jedan od tih naših studenata, koji su se istaknuli u odlučnom otporu nacionalističkoj politici vrha SKH i “pokreta sveučilištaraca” (T. Jantol).¹⁶

Ergo, kad smo došli na Fakultet (1975), došli smo među svoje. Tako smo i dočekani. Ali zato ovo što danas o nama i našoj instituciji tužboljubno insinuira M. Kasapović “mnogi nastavnici” na Fakultetu doista doživljavaju kao “osobno i institucijsko poniženje”.

c) Moram se osvrnuti i na optužbu M. Kasapović na račun naše “akademske karijere”: “Lalović i Strpić unikatne su pojave na Fakultetu političkih znanosti”. Naše su akademske karijere, veli, bile “jedinствене” po našem asistentskom stažu (“Obojica su počeli akademsku karijeru kao asistenti 1975. Lalović je doktorirao 1996, a Strpić 1991. godine”).¹⁷

Kao što nas je prethodno pokušala satjerati u škripac svojim mrkim upitom “gdje smo bili 1971?”, tako nas sada superiorno propituje “što ste radili tolike godine!?”. Kao *karijerna politologinja* par excellence, kao utjelovljenje malograđanskog svjetonazora da je “subjekt karijera” (Krlježa), M. Kasapović se čudi nad našom nečuvenom nehajnošću spram te vrste imperativa. Kaže da smo po tome “unikatne pojave”. Strpiću je bilo potrebno punih 16, a meni čak 21 godinu da obavimo naše “domaće zadaće”. U tom pogledu, sklon sam joj povjerovati da je u pravu, mi smo doista “unikatne pojave”: ljudi koji tolike godine posvete izradi svojih doktorskih disertacija više ne postoje niti će postojati. Mi smo vrsta u izumiranju. Naši mladi znanstvenici radit će ih, u pravilu, kao *karijerni politolozi* (po uzoru na M. Kasapović), koja je radu na disertaciji posvetila pune 4 godine, a ne kao *fundamentalno teorijski politolozi* (kao Strpić i ja), koji smo taj mučni rad, za akademsku karijeru potpuno suvišan, gotovo fanatično protegnuli na nevjerojatnih desetljeće i pol, odnosno dva desetljeća.

jer da će im on natovariti na vrat “prvu hercegovačku” i “drugu albansku brigadu”. Tek kao ilustracija demokratske širine “pokreta sveučilištaraca” (hrvatskih i albanskih).

¹⁶ Što pak pokazuje da i represivni kontraudar treba mnogo pažljivije analizirati i vrednovati, a ne paušalno osuđivati. Osnovna politička ideja “hrvatskog proljeća” o političkom subjektivitetu Hrvatske i reformi jugoslavenske federacije bila je, barem formalno, izborena. Glavna zapreka da nas val represije sve ne potopi bio je opet Bakarić, koji je nastojao spasiti što se moglo spasiti od svoje decenijske borbe protiv staljinizma. Uz njega je bilo vodstvo Izvršnog komiteta CK SKH (koje je i 1971. bilo u većini, u odnosu na “progresivnu jezgru”). A na samom našem Sveučilištu svjedok sam tadašnje teške borbe s ostrašćenim revanšizmom koju je hrabro – s tek djelomičnim uspjehom, dakako – vodilo vodstvo SK, na čelu sa sjajnim intelektualcem Zdravkom Malićem, kao Predsjednikom sveučilišne konferencije SKH, i Tomom Jantolom, kao sekretarom Sveučilišnog komiteta SKH (uz asistenciju vrsnog politologa Petra Strpića i mene, kao stručnih suradnika).

¹⁷ Usp. Kasapović, 2008: 148-154.

S visine svoje uzorno i pedantno dizajnirane akademske karijere, kad je stekla sve što se formalno steći može, kad ima i moć i pozicije, kad je bila i predsjednica našeg Matičnog odbora za našu skupinu znanosti, kad je dugi niz godina siva eminenција vodstva SDP-a, kad vedri i oblači interno i javno (kao kolumnistica *Globusa*), kad blješti poput reklame za životni uspjeh, kad ima sve – njoj kao da izmiče nešto bitno. Nedostaje joj ono što se ne može steći na brzinu, što izmiče logici karijere, a što pripada logici znanosti – *nedostaje joj teorijska reputacija*. Pritom je ipak dovoljno teorijski obrazovana da zna, premda to nikad neće priznati – kako je posve nedovoljno obrazovana. Valjda joj se čini, a možda je i u pravu, da bi ta činjenica manje bola oči kada ne bi bilo (barem) nas dvojice. Iskazano jezikom naših doktorskih istraživačkih preokupacija i vremena koje smo im posvetili: i Pannekoek (kojim se 4 godine bavila M. Kasapović) bi izgledao kao prvorazredan teoretičar samo kad se ne bi uspoređivao s Marxom (kojim se Strpić bavio 16 godina) i Rousseauom (kojim sam se ja bavio 15 godina). Nema dakle nikakve tajne: želiš li teorijsku reputaciju, bavi se dugo prvorazrednim misliocima, a ako ti nije do toga – nije sve ni u teoriji i teorijskoj reputaciji! – tada se kratko bavi drugorazrednima.

Između znanstvenih i prudencijalnih imperativa moglo se u naše vrijeme birati, jer se smatralo da ozbiljan rad na doktorskoj disertaciji zahtijeva vrijeme i povjerenje sredine (ne samo kolegijalne nego i obiteljske i prijateljske) da se čovjek odvaži na višegodišnju (cjeloživotnu) pustolovinu "traganja za iskonskim". Između tih imperativa M. Kasapović odlučila se za prudencijalne. Mi nismo. Po mom sudu, svatko je dobio ono što je htio i zaslužio.¹⁸

Intencija M. Kasapović nije skrivena. Unizujući nas, kao znanstvenike, ona bi da u kontrastu spram nas istakne koliko je ona bolja od obojice. Da je ona naša vo-

¹⁸ Naravno, moguć je, štoviše nužan je kompromis između tih proturječnih imperativa. Vjerovao sam da se za takav kompromis između karijere i znanosti svojedobno mudro odlučila M. Kasapović. Kompromis se očituje u tome da čovjek odustane, privremeno, od najstrožih znanstvenih zahtjeva da bi uzeo lakšu temu ili problem, koji se mogu uspješno svladati u nekoliko godina. Jednostavno rečeno: prvo karijera, a potom znanost. Samo što je taj kompromis veoma rizičan, jer iskustvo pokazuje (s veoma malim brojem iznimki) da čovjek time gubi ipak barem punih 5-6 godina. Što je najgore, izlaže se opasnosti da u postdoktorskoj fazi "zaboravi" da zapravo i nije obavio što je trebalo (u znanstvenom pogledu), da i pred sobom samim prikrije činjenicu početnog kompromisa te da trajno propusti baviti se *fundamentalnim istraživanjima* (uz stalno samoopravdanje: ne stigne se!). Ne želim nipošto isticati svoj primjer kao uzoran, ali moram naglasiti da je u znanosti sve rizik najvišeg ranga, koji je Rousseau paradigmatički, upravo potrebno izrazio napisavši "svakoga sam se dana pitao da li se možda u svemu varam". Realni rok za izradu doktorskih disertacija morao bi biti barem 10-ak godina, a ne kao što je danas nametnuto, kao da netko hotimično hoće spriječiti mlade ljude da se bave temeljnim istraživanjima. Disertacija nije samo rezultat, ona je veliki sustavni proces istraživanja, uvijek nesigurno i neizvjesno samooblikovanje čovjeka kao znanstvenika. U čemu se može i ne uspjeti, ili odustati, ali barem ne prije negoli je čovjek i pokušao da *svoju strast ima kao svoje zanimanje* (Stendhal).

deća politologinja bez konkurencije. I sada bih valjda, nasuprot njoj, trebao dokazivati da ona to nije, da je nikakav znanstvenik. Priznajem da ne razumijem logiku po kojoj se netko kao najbolji dokazuje tako da omalovaži sve ostale. A ako već inzistira na tim djetinjastim usporedbama, neka joj bude: svatko je od nas najbolji u onome čime se ozbiljno godinama bavio, što je temeljito istražio. Ali ako određenije inzistira na tome tko je od nas bolji kao politički teoretičar, tada moram reći da tu nikakve usporedbe između nas i nje ne može biti – riječ je o nesumjerljivim veličinama. Biti u tome “bolji” od nje nije nikakav izazov, ali to još ne znači biti uistinu dobar politički teoretičar.

Toliko o “dvoju”, a u ime “čiste” politologije.

No optužnica ima i aneks u kojem se tužiteljica, prezadovoljna sobom i postignutim rezultatima “politološkog čišćenja”, denuncijantski upušta u “etničko čišćenje” i svom se svojom goropadnošću okomljuje samo na mene nepodobnoga u pozi Čuvarice Hrvatskoga Nacionalnog Pečata.

Završni dio optužnice i presude sadrži naime još dvije ljupke stavke u kojima se mene dodatno tereti za još dva zlodjela: d) da sam nacionalno sumnjiv; e) da sam sišao s uma (da pišem naime “ludosti”, premda sam katkad u tome i zabavan).

d) Nacionalno sam joj sumnjiv jer su joj sumnjivi moji *osjećaji*. O čemu svjedoče moji tekstovi o prirodi HDZ-a kao općenacionalnog pokreta i države koju je on gradio, u kojima tužiteljica dijagnosticira “duboke ideološke i političke *ressantimente* prema **svakome hrvatskom pokretu**” (Kasapović, 2008: 158; jako istaknuo – D. L.).¹⁹ Na čemu se gradi takva dijagnoza mojih *političkih sentimentata*? Kao krunski dokaz služi joj moj članak “O totalitarnim značajkama hrvatske države (1990-1999.)” (Lalović, 2000; 2008: 121-144). Iz cijele moje analize karaktera hrvatskog poretka 90-ih godina M. Kasapović izdvaja najprije moju temeljnu tezu da je tadašnja hrvatska država “pretežno *autoritarna* država s izrazitim i jakim totalitarnim te rudimentarnim demokratskim obilježjima...” (Lalović, 2000: 189; Kasapović, 2008: 159). To je i jedino što je točno u njezinu navođenju i čitanju mog teksta. Potom metodom istrgnutih citata besprizivno zaključuje da ja tvrdim: “Tuđman je, ukratko, bio samodržac, totalitarni despot, samovoljni i hiroviti otac-utemeljitelj, osoba koja je partikularnu politiku svoje stranke pretpostavila demokratskim

¹⁹ “Ressantimente” – piše nedoučena tužiteljica. Zar nema neki rječnik stranih riječi? Francuska riječ “ressentiment” znači: “(novi) osjećaj; osjećanje; (zlo)pamćenje, mržnja, želja za osvetom” (v. Vladimir Putanec, *Francusko-hrvatski ili srpski rječnik*, Školska knjiga, 1987, str. 890). A kao prisvojena tuđica rabi se kao imenica “resantiman”, u značenju: “1. otpor (izražen u društvenim odnosima), osjećaj nezadovoljstva u takvim odnosima; 2. *psih.* a. ponovno doživljavanje nekog ranijeg nelagodnog osjećaja b. bolno sjećanje na doživljenu nelagodnost – *fr.* *ressentiment*” (v. Vladimir Anić/Ivo Goldstein, *Rječnik stranih riječi*, Novi Liber, Zagreb, str. 1115). Što mislite, kojemu bi od tih značenja tužiteljica dala prednost da se htjela suvislo hrvatski izraziti?

načelima i ciljevima te tako ugrozila ustrojstvo Hrvatske kao demokratske pravne države" (*ibid.*).

Već smo se nebrojeno puta osvjedočili da logika i konzistencija nisu jače strane M. Kasapović. Ako je moja temeljna ocjena hrvatske države tog doba da je ona "autoritarna" (a ne totalitarna), kako bih onda mogao hrvatskoga državnog poglavara označiti "totalitarnim despotom"? Hoće mi valjda time imputirati "resantimane" prema Tuđmanu i njegovu "hrvatskom pokretu"? Ili nas želi uvjeriti da je tadašnja hrvatska država bila liberalno demokratska, a njezin predsjednik uzoran demokrat?

Jesam li bio previše kritičan kada sam upozoravao na totalitarne tendencije hrvatskoga političkog poretka u razdoblju 1990-1999? Preuzimajući Neumannovo poimanje totalitarnog poretka kao "ne-države" (u *Behemotu*),²⁰ imao sam na umu glavne *protudržavne tendencije* koje su priječile da se javno političko polje u Hrvatskoj konstituiraju kao apstraktna, impersonalna vlast. Svaki politolog zna da je to ključni problem s kojim se suočavaju sve države, i najstarije i najdemokratskije; a koliko je politička vlast u nas 90-ih bila personalizirana, štoviše, privatizirana, u to valjda nikoga ne moram uvjeravati. Totalitarne tendencije prepoznao sam kao HDZ-ov i Tuđmanov sustavni pokušaj onemogućavanja izgradnje suverene pravne države u Hrvatskoj. Preuzimajući uobičajenu tipologiju država u komparativnim istraživanjima, pokazao sam da hrvatska država nije bila ni posve demokratska ni posve totalitarna, nego da je bila autoritarna. Taj sam uvid zadobio u teorijskom dijalogu s najvažnijom knjigom koja je u nas objavljena 90-ih godina. Riječ je o čuvenoj polemičkoj knjizi, koju nije napisao nitko od nas, profesionalnih političkih analitičara, politologa. Tu upravo nezaobilaznu kritičku knjigu napisao je Dragutin Hlad, jedan od prvoboraca HDZ-a, a zatim i HND-a (koji se pridružio skupini na čelu s Mesićem i Manolićem kada se ona 1994. odvojila od HDZ-a). Knjiga se zove *Zov divljine*, s podnaslovom *HND versus HDZ*. Zašto je ta knjiga nezaobilazna? Zato što je vrlo inteligentno primijenila Neumannovo razumijevanje "totalitarne diktature" (u *Demokratskoj i autoritarnoj državi*) na hrvatsku situaciju. Autor je pet čuvenih Neumannovih kriterija precizno primijenio na analizu hrvatskoga političkog poretka i jednoznačno zaključio da je taj poredak totalitaran.²¹ Uvažavajući

²⁰ Usp. Franz L. Neumann, *Béhémot. Structure et pratique du national-socialisme 1933-1944*, Payot, Paris, 1987 (engleski izvornik: 1942. i 1944). Već na samom početku, pozivajući se na Hobbesa, Neumann ustvrđuje da je nacionalsocijalizam upravo Behemot, što znači "ne-država, kaos, vladavina ne-prava i bezvlašća koja je 'progutala' prava i ljudsko dostojanstvo..." (str. 9).

²¹ Hladovu sam analizu u svom članku ovako bio sažeo: "... u Hrvatskoj je na djelu totalno prožimanje društva političkom vlašću: sve je podređeno principu vođe (sve su institucije podređene vođi, od Sabora do 'omiljenog nogometnog kluba'); vrhovno vodstvo partije/države ostvaruje kontrolu nad cjelinom društvenog života; stvara se hijerarhizirana društvena elita ('aristokrat-

sve autorove uvide, suprotstavio sam mu vlastitu analizu i pokazao da totalitarne tendencije ipak nisu bile dominantne, da im se poredak ipak djelomično othrvao, da je iskazivao i stanovite nezanemarive demokratske potencijale. Što me navelo na zaključak da hrvatsku državu toga doba označim kao autoritarnu. Prema tome, daleko od toga da moja analiza Tuđmana kritički osuđuje da je zgoljni samodržac, kao što se zjurado podmeće, ja, naprotiv, pokazujem da je on imao dva lica. Jedno je lice državnog poglavara koji jednom rukom gradi hrvatsku državu, a drugo je lice nacionalnog vođe, utjelovljenja nacionalnog bitka, šefa naddržavne "stranke" (koja je i sama naddržavna, odnosno dvodržavna, kakav je bio HDZ) – koji je drugom rukom razgrađuje. Otuda je dvospolni karakter dominantne političke formacije oblikovao dvospolni politički poredak, pri čemu se pokazalo da je hrvatska država, kao demokratska zajednica svojih građana, ipak uspješno odoljela Hrvatskoj demokratskoj zajednici da joj se nametne i oblikuje ju prema svom projektu nacionalne suverenosti.

Moje kritičke analize tadašnje hrvatske države podliježu, dakako, kritičkom preispitivanju. Sve to međutim u ovom kontekstu uopće nije važno. Bitno je denuncirati mene kao etnički nepodobnu osobu, čije kritičke analize svjedoče o dubokoj *mržnji* prema *svakome hrvatskom političkom pokretu*. Čak i kad bi doista bio opravdan njezin prigovor da nemam lijepu riječ za HDZ i Tuđmana, zar nas želi uvjeriti da su oni inkarnacija hrvatstva kao takvoga? Takvu mi šovinističku i neinteligentnu invektivu u lice dobacuje osoba koja je, kao i ja, godinama djelovala u *hrvatskome komunističkom pokretu*. Zar se preko mojih leđa pravda sebi samoj što u doba novoga hrvatskog proljeća 1990. godine nije znala odabrati pobjedničku nacionalnu stranu, nego se idealistički naivno angažirala u UJDI-u, zacijelo vjerujući da je riječ o svehrvatskom demokratskom okupljanju?

Tužiteljica brižljivo plete mrežu svojih insinucija i rasplet se lako nazire. Prethodno brutalno falsificiranje i zaoštavanje mojih navodnih ocjena o Tuđmanu i "svakom hrvatskom pokretu" poslužiti će joj da slavodobitno *uvede usporedbu s mo-*

sko-vojnička') koja posve uzurpira vlast; atomizira se i izolira pojedinac koji je sve nemoćniji nasuprot svemoćnoj vlasti; kultura se shvaća isključivo u propagandnom smislu. Dakako, takve totalitarne značajke ozbiljuju se terorom, koji je 'istinska bit totalitarne vladavine'; terorom koji je više od klasične represije tajne policije. Riječ je o teroru 'permanentno prijetećeg rata', u smislu stalne ideologijske proizvodnje neprijatelja (vanjskih i unutarnjih) kojom se nacionalno osviještene mase huškaju na sveti rat koji bi bio konačni obračun sa Zlom. Politički režim u Hrvatskoj koji se temelji na takvome ideologijskom projektu, na hrvatskom nacionalizmu kao državnoj ideologiji ('hrvatskom nacizmu'), nedvojbeno se mora prepoznati kao totalitaran." (Lalović, 2000: 190). *V. Dragutin Hlad, Zov divljine. HND versus HDZ*, Misl, Zagreb, 1995, str. 54-56. Hladov se kritički pristup temelji na analitičkoj matrici Franza L. Neumanna i njegovu pojmu "totalitarna diktatura". Usp. *Demokratska i autoritarna država*, Naprijed, Zagreb, 1992, posebice pogl.: Bilješke uz teoriju diktature, točka III: Totalitarna diktatura, str. 206-208.

jim tekstovima u kojima se "dotičem M. Đukanovića". Takva joj usporedba potom služi da bi nam saopćila svoju "čistu" domoljubnu (točnije: domobransku) indignaciju nad činjenicom što nemam dovoljno razumijevanja, poput nje, za Tuđmana, kojega neopravdano "zbog manjih grijeha" optužujem da je "autokrat, totalitarist i despot". Nasuprot tome, optužuje me da za Đukanovića, koji je neusporedivo gori,²² iskazujem gnjile simpatije i krajnje sumnjivo razumijevanje.

Pravorijek je očekivan: moj se "pristup problemima *hrvatske* državnosti" stubokom "razlikuje od pristupa problemima *crnogorske* državnosti" (Kasapović, 2008: 161; istaknuo – D. L.). Tekstovi su mi dakle posve "pristrani", a ne znanstveni, jer se neobuzdano odajem svojim osjećajima, rob sam svojih *ressentiments*, pa ne štedim Tuđmana, i kad je to zaslužio, niti kudim Đukanovića, i kada bi to bilo nužno.

Sve je to, što bi rekao Krležin Trupac, "istomštogođ i svekoješta" te se svodi na objedu da političke pojave i ljude ocjenjujem po "etničkom ključu", a ne racionalno, kao politolog. Molio bih za malo konteksta, ako smijem! Kao hrvatski politolog i hrvatski građanin (a ne, recimo, crnogorski) naravno da sam životno zainteresiran da svoju hrvatsku sredinu podvrgavam kritičkoj analizi, da mi je beskrajno važnije je li moj predsjednik uistinu demokratski predsjednik svih svojih građana nego jesu li, recimo, Đukanović ili Berlusconi demokratski lideri svojih zemalja. K tomu, o Tuđmanu pišem *poslije rata u suverenoj hrvatskoj državi* (kad je pitanje demokracije i pravne države na dnevnom redu), a o Đukanoviću *u godinama borbe za suverenu crnogorsku državu* (kad je on neosporni i sposobni vođa "suverenističkog bloka"), kada je Crna Gora još u posve neizvjesnoj situaciji glede same svoje opstojnosti. Nije nevažno ni to da o Crnoj Gori i njezinu lideru pišem kao član Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske, što je pojačavalo moju intelektualnu i političku odgovornost da svoje "osobne osjećaje" i dvojbe potisnem u ime strategijske zadaće rješavanja crnogorskoga državnoga i nacionalnog pitanja.²³

²² Evo kako nam objektivna tužiteljica biranim riječima oslikava lik M. Đukanovića: "jedan od prvaka srpsko-crnogorskoga nacionalsocijalističkog pokreta potkraj 20. stoljeća, ordinarni ratni huškač, jedan od političkih sponzora srpsko-crnogorske ratne agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, politički autokrat koji Crnom Gorom vlada više od dvadeset godina i kojega strane države sumnjiče za upletenost u međunarodne mreže krijumčarenja i kriminala" (Kasapović, 2008: 160). Molim lijepo, primili smo na znanje, i što s time? Tko uspoređuje Tuđmana i Đukanovića iz prve polovice 90-ih godina? Nema tu nikakve moguće usporedbe jer je Tuđman tada bio prvorazredni akter političkih događaja i čelnik općenacionalne borbe protiv agresije, dok je Đukanović u isto doba bio još posve vazalski, sekundarni akter velikosrpske politike i agresije, suodgovoran za politiku koja je Crnu Goru bila dovela na sam rub gubitka nacionalnog subjektiviteta i samopoštovanja. Usporedba je između te dvojice političara moguća samo ako se usporedi Tuđmanova politika iz prve polovice 90-ih godina s Đukanovićevom politikom iz razdoblja 1997-2006, kad su obojica, svaki na svoj način, bili priznati lideri pokretā za suverenost svojih zemalja.

²³ Crnogorskim političkim procesima i akterima bavim se od 2000. godine. A u tom sklopu i politikom crnogorskog čelnika M. Đukanovića. Njegovu borbu za internacionalizaciju crnogor-

e) M. Kasapović nije mogla odoljeti a da ne ispiše koju i o Crnoj Gori: kad već stalno piše o onome što ne zna, što ne bi i o Karadagu? Navodno je pročitala što o tome pišem i zaključila kako je moj “crnogorski opus” pun “ludosti”. Čini se da je M. Kasapović “ludo” sve što ne razumije, a uglavnom ne razumije ništa što je bitno. Dio koji se njoj čini izričito ludim pokazuje da čak ne poznaje ni temeljnu pojmovnu razliku između “citoyen” i “bourgeois” (ili ju je naprosto zaboravila, jer je to minimalna razina znanja studenta II. godine na FPZ-u). Kako shvatiti ozbiljno nekoga tko ne zna osnovne stvari: da *citoyens* (građani) tvore republiku, a *bourgeois* (građani) čine grad i građansko društvo!²⁴

Diplomirana politologinja, redovita profesorica politologije, ne bi se smjela toliko javno razmetati svojim elementarnim pojmovnim neznanjem, kao što to čini naša profesionalno nedorasla tužiteljica.²⁵

skoga državnog pitanja, njegovo vješto i uporno svladavanje silnih otpora na putu ostvarenja vanjske suverenosti (uz stalno balansiranje na samom rubu ponora i posvemašnjeg unutrašnjeg raskola) podržao sam ne samo u svojim tekstovima nego i u praktičnom javnom angažmanu. Kontekst je određivao tip diskursa i angažmana, koji su, dakako, bili “pristrani”: bio sam na strani Crne Gore, zagovarajući pravo njezinih građana da žive kao slobodni ljudi u slobodnoj nacionalnoj državi. Moj tekst u kojem se “dotičem” Đukanovića napisan je uoči referenduma u svibnju 2006, kada je konačni rezultat bio posve neizvjestan. Glavna je ambicija tog teksta stoga bila da uvjeri crnogorske građane kako glas za Crnu Goru nije glas za M. Đukanovića, da “zbog Mila” ne odbace sami sebe, svoju državu i svoju budućnost. Lako je shvatiti da bi bilo potpuno suludo da sam tada – u maniri M. Kasapović – arogantno prozvao crnogorskog člника riječima “De si, kukavče, bio i što si činio 1991. godine?!”.²⁴

²⁴ Sklon sam povjerovati da M. Kasapović doista ne razumije moj komentar Šukovićevih istraživanja geneze crnogorske države, u kojem sam zaključio da se tradicijski predrđžavni oblik političke zajednice Crnogoraca može najprimjerenije označiti kao *teokratsko-republikanska vladavina*. Ustvrdio sam: “Glavni argument u prilog toj odlučujućoj tezi jest da su dvije osnovne institucije određivale karakter tog tipa vladavine: crnogorska pravoslavna crkva (s vladikom na čelu) i Opštercnogorski zbor. Opštercnogorski zbor, stoljećima najvažnija politička institucija, svojim sastavom, načinom odlučivanja i utjecajem definira taj tip vladavine kao republikanski. U njemu se Crnogorci, članovi zbora, ne pokoravaju nikome doli samima sebi, njihova je volja suverena. Stoljećima *prije države i bez nje*, Crnogorci su već bili **GRAĐANI**, dakle politički subjekti svoje sudbine. Takav tip vladavine oblikovao je nacionalni karakter crnogorskog naroda (jer je narod uvijek ono što od njega učini oblik vladavine pod kojim živi, kako nas je naučio Rousseau)” (usp. Lalović, 2006b: 206-207; 2008: 220). Što M. Kasapović uspijeva ovako inteligentno razumjeti i protumačiti: “Tako su Crnogorci bili građani i prije nastanka države i prije nastanka gradova. Sličnih interpretacijskih i stilskih ‘ludosti’ pun je Lalovićev ‘crnogorski opus’” (usp. Kasapović, 2008: 159-161). Težak je kruh tužiteljski, čime se sve mora baviti! Utješno je da su joj pritom moje “ludosti” kadšto barem “zabavne” (*ibid.*).

²⁵ I ovdje joj je u pomoć priskočio njezin kolumnistički intimus i glasnogovornik, koji je doslovno prepisao njezine mudrosti, raspisavši se o mojem “politikanstvu” (I. Z. Čičak, “Dnevnik s margine. Lalovićeve politikantski kriteriji”, *Jutarnji list*, subota 18. travnja 2009, str. 71). To je izazvalo veliko nezadovoljstvo i ogorčenje među hrvatskim Crnogorkama i Crnogorcima, i

Što M. Kasapović želi postići takvim nedostojnim, primitivnim i siktavim pisanjem?

Mi smo mala akademska zajednica, svi se dobro poznajemo. Sve je lako pro-vjerljivo. Zna se tko smo Dag Strpić i ja, i što smo u životu prošli, radili i napisali. Zna se i da denuncijantski "Dvojac bez kormilara" nije ništa drugo doli "kazneno djelo" javne klevete. Koje još dolazi od osobe s kojom sam najbliže surađivao to-like lijepe godine i uvijek je smatrao jednom od uzdanica, ljudskih i znanstvenih, našeg Fakulteta.

Znaju to i uvažene kolege iz časopisa *Anali*, ali ipak se nisu uspjeli othrvati pritisku da takav nedostojan klevetnički tekst objave u svojem časopisu. Prije svega zbog toga da M. Kasapović zaštite od nje same, od toga da baci pod noge svoju javnu i znanstvenu reputaciju.²⁶

Upravo zato što se znamo, posve je jasna funkcija primitivnog obračuna M. Kasapović s nama. Nama ona ne može nauditi svojim nemoćnim bijesom. Prijetnja i nije upućena nama, nego mlađim kolegama, da paze što rade, da joj se ni slučajno ni u čemu ne pokušaju suprotstaviti: inače, evo što će vam se dogoditi! Glavna

prijateljima Crne Gore, u sklopu naše Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske (NZCH). Kao što je poslužilo nekolicini profesionalnih denuncijanata, iz redova Crnogoraca u Hrvatskoj (koji su zbog svojeg štetnog djelovanja odavno izbačeni iz NZCH), da ga raspačavaju po Crnoj Gori da bi mene blatili kao kroatofoba i suspektnog znanstvenika. Tko zna kako bih se proveo da nemam posla s dvojcem s "profesionalnim i moralnim kompasom", kojeg nitko ozbiljan ne shvaća previše ozbiljno.

²⁶ Po napomeni kojom je uredništvo popratilo objavljivanje naših polemičkih članaka u svom časopisu moram jednoznačno i sa žaljenjem ustvrditi da ono ustraje na nepoštivanju elementarnih pravila akademske komunikacije. Evo što kažu: "Uredništvo *Anala Hrvatskog politološkog društva* odlučilo je objaviti reagiranja Dragutina Lalovića i Daga Strpića na tekst Mirjane Kasapović "Dvojac bez kormilara: odgovor na istupe Dragutina Lalovića i Daga Strpića na znanstvenom skupu "Stanje i povijest političke znanosti u državama bivše Jugoslavije"", jer pravo na reagiranje na tekstove objavljene u časopisu drži jednim od temelja vlastite uređivačke politike. Uredništvo pri svemu tome ne podupire ni jednu stranu u spomenutim reagiranjima, već samo ocjenjuje da je sadržaj rasprave koja ih prati izašao izvan uobičajenih akademskih standarda, poprimivši snažnu osobnu notu. Zbog toga je Uredništvo odlučilo prekinuti daljnju raspravu o tom pitanju, dajući još, iznimno, mogućnost Mirjani Kasapović da u novom broju časopisa odgovori na spomenuta reagiranja" (*Anali*, 2009: 147). Napomena je sročena kao isprika što su naši tekstovi uopće objavljeni, kao da im je za to bila potrebna nečuvana doza hrabrosti i principijelnosti. Jadno je objašnjenje koje se skriva iza "prava na reagiranje", budući da je to pravo samorazumljivo i zakonom i boljim običajima zajamčeno. To pravo, dakako, ne uključuje i "pravo" na javno plasiranje nedostojnih klevetničkih tekstova, koji ni po kakvoj uređivačkoj politici ne bi smjeli naći svoje mjesto na stranicama iole ozbiljnog časopisa. Kolegama iz *Anala* nije dovoljno što su već jednom posrnuli i objavili odgovor koji to nije, nego još najavljuju da će posrnuti, iznimno, još jednom – samo ako im se za to pruži prilika. Čemu takva samooptužujuća najava? – vjerujemo vam na riječ da ćete to učiniti!

je oštrica tog napada usmjerena prema “svojima”, smjera discipliniranju vlastitog *cerclea*, u cilju preventivnog onemogućavanja da se oko nje okupljeni kvalitetni politolozi ne bi usudili ni pomisliti, a nekmoli shvatiti koliko su sami vrijedni kao znanstvenici i kao ljudi, a poneki među njima i izrazito vredniji i od same Prečiste Politologinje.²⁷

Zaključne napomene

Svjestan sam da ovo polemičko suočavanje s našim lokalnim “barbarogenijem” Mirjanom Kasapović može biti doživljeno kao posve iracionalna, pače uzaludna rabota. Može mi se s pravom prigovoriti da sam smetnuo s uma osnovno pravilo javne komunikacije kako nema nikakva smisla odgovarati na primitivne nasrtaje. Zar time ne previđam staro dobro pravilo, koje glasi: *qui s'excuse s'accuse?*; parafrazirano: tko objašnjava i opravdava se, sam sebe optužuje.

Dvojba je jednostavna: zbog čega odgovarati na neznanstveni tekst, koji bi čovjek najradije prešutio, kao što je “Izlazak iz množine?”, odnosno na primitivni osobni napad, kao što je “Dvojac bez kormilara”, koji ni po čemu ne zaslužuje odgovor?

Nije dovoljno na to pitanje odvratiti da smo na znanstveni razgovor o “temeljnom tekstu” “Izlazak iz množine?” bili pozvani, poziv smo mogli otkloniti (kad smo se osvjedočili da sam tekst ne zadovoljava ni minimalne profesionalne politološke standarde). Može nam se prigovoriti da smo na skup došli samo zato da bismo se brutalno na nju okomili, znajući da je nedorasla za teorijsko sučeljavanje. Da bismo dakle sladostrasno uživali u poniženju viđene politologinje.

Prigovor je neopravdan! Itekako smo svjesni da je svako poniženje nekoga od nas, pa dakle i M. Kasapović, istodobno i poniženje svih nas, cijele naše struke i institucije. Što se mene tiče, da je riječ samo o osobnom tekstu M. Kasapović u nekom časopisu, svakako bih ga bio prepustio sudu čitatelja.

²⁷ Tome krugu pripadaju profesori N. Zakošek, I. Grdešić, Z. Petak i T. Cipek, docenti T. Kursor, B. Šalaj, G. Čular i A. Matan, te nekoliko vrsnih asistenata-novaka (uz ispriku ako sam nekoga zaboravio ili ako se netko od navedenih možda ne smatra dijelom tog kruga). U ovoj bih prigodi iz te skupine samosvojnih politologa izdvojio vrsnoga političkog znanstvenika Zdravka Petaka. Upravo zato što je dostojan nastavljatelj svojih velikih mentora, politologa i polit-ekonomista profesora Daga Strpića (od diplomskog rada nadalje) i polit-ekonomista akademika Zvonimira Baletića (u izradi doktorske disertacije) – Petak je naš vodeći hrvatski stručnjak za “posebnost”/“općenitost” javnih politika, koji se ne plaši množine društvenih i humanističkih znanosti te ne zazire od političke teorije. Ovdje izdvajam lik kolege Petaka kao odličnu ilustraciju znanstvenog kontinuiteta na našoj instituciji, kao živi dokaz da je cijela ta nekrofilna priča o “izlasku iz množine” velika obmana i opaka tlapnja.

Ali "temeljni tekst" nam se predstavlja i nudi kao *profession de foi* cijele skupine naših kolega, odnosno njihova zbornika o "povijesti i stanju hrvatske političke znanosti". K tomu, tekst je toliko "temeljan" da je uvršten u studijsku seminarsku literaturu studenata I. godine studija politologije, s kojima se tako od samog početka manipulira.²⁸

Najvažniji, upravo kategorički imperativ da se takav tekst teorijski vrednuje i kritički ospori bilo je naše čvrsto uvjerenje da smo moralno obvezni suprotstaviti se logici gole moći, iz koje misli i progovara M. Kasapović. Naime, ona ne samo što piše kao što smo vidjeli, ona se ponaša još i gore. Smatram svojom dužnošću pokazati da u znanosti dokaznu snagu ima samo logika argumentacije, da ničiji autoritet ne može biti vjerodostojan ako ne počiva na znanstvenim temeljima. "Temeljni" tekst samo izražava još "temeljniji" kontekst, u kojem M. Kasapović već nekoliko godina djeluje na Fakultetu kao neka vrsta *kućne napasti*, koja prepada ljude gdje stigne, koja se obreca na mlade znanstvenike i izvannastavno osoblje, koja sije ozračje nelagode, tenzije i agresivnosti, koja se na našoj instituciji općenito doživljava kao *utjelovljenje prekomjernog nadomjeska odsutnosti vanjskih neprijatelja*.

Postoji programatska osnovna ideja našeg akademskog ponašanja koju nitko od nas nema pravo dovesti u pitanje, a ta je *antidiluvijalna!*

Mora se pritom reći da enormno samoprecjenjivanje (i tome sukladno pomanjkanje osnovne kreposti da se drugoga zaštiti od sebe) viđene politologinje nije bez presedana na našoj instituciji. Davnih ga je dana klasično očitovao jedan od naših elitnih nastavnika N. Smailagić, kad je na sjednici Znanstveno-nastavnog vijeća FPN-a (kojoj sam prisustvovao kao student) svojim kolegama sručio u lice da ne mistificiraju stvari, jer da se zna da svaki fakultet, pa tako i naš, uvijek "nose najviše dva-tri čovjeka, dok ostali nose vodu". M. Kasapović je još samozaljubljeniji elitist, pored nje nikakav drugi ne može postojati. Kao i nekoć Smailagić, i M. Kasapović se jako vara – niti su samo dva-tri nastavnika ključna niti su u nastavnom kolektivu na čelu baš oni koji sami sebe ustoličuju na pijedestal krunskih znanstvenika.

Što prije M. Kasapović uspije shvatiti da Fakultet nije poprište nesmiljenog rata nezatomivih i neutaživih taština, što prije prestane zagorčavati život i sebi i svima nama, tim prije će se okončati njezino, nadajmo se, privremeno sustajanje, te će ot-

²⁸ Obraćam pažnju i na činjenicu, koju ističe sama autorica: "članak o razvoju i stanju hrvatske političke znanosti, koji se zasniva na glavnim postavkama rada u zborniku, objavila sam u *European Political Science*, časopisu Europskog konzorcija za istraživanje politike (ECPR) i nisam imala nikakvih problema ni s recenzentima ni urednicima časopisa" (Kasapović, 2008: "Political science in Croatia 1962-2007", *European Political Science*, 2: 237-246) (usp. Kasapović, 2008: 147, bilj. 3). M. Kasapović obmanjuje ne samu našu javnost nego i međunarodnu politološku zajednicu, i još se time hvali.

kriti ono što je nekoć znala, da je naša akademska zajednica sasvim ugodno mjesto, s mnogo krasnih i pametnih ljudi, počevši od naših studenata.

U krupnim izazovima koji nam predstoje sasvim je neplodno trošiti naše intelektualne snage i imaginaciju na голу borbu za prevlast. Mi nismo niti bismo smjeli biti takvi “stručnjaci za politiku”, jer politika nije ni svjesna obmana ni tehnika vladanja, nego je ipak i prije svega slobodno mišljenje/djelovanje slobodnih ljudi. I danas je politička znanost, kao i uvijek, samo tada “kraljevska znanost” kada se uspijeva uzdići u kognitivni element slobode čovjeka u našem hrvatskom društvu i državi, u sklopu europske republike u nastajanju.

Htio bih ovu (ne)veselu priču najzad dovršiti dvjema napomenama o jednom prijedlogu i jednoj poruci “temeljnog teksta” zbornika *Izlazak iz množine?* Prijedlogu koji zaslužuje podršku, poruci s kojom će se iskreno suglasiti svaki diplomirani politolog.

Praktična se intencija cijeloga “revizionističkog nauma” iskazuje u *prijedlogu* promjene naziva našeg Fakulteta, kojim bi se najzad izašlo iz množine: “došlo je vrijeme da se uspostavi i nominalno jedinstvo discipline i njezine akademske institucije, da se sadašnji Fakultet političkih znanosti **preimenuje u Fakultet za političku znanost**” (Kasapović, 2007: 75; istaknuo – D. L.).

Prijedlog mi se čini racionalnim i simbolički opravdanim. Vjerujem da se u pripremi doličnog obilježavanja polustoljetne obljetnice Fakulteta (2012) takvo preimenovanje može uvjerljivo obrazložiti i dostojanstveno provesti. Ali ne kao nekakav potpuno suvišan prosvjedni diskontinuitet, nego kao znanstveno, stručno i nastavno prirodno sazrijevanje naše respektabilne akademske institucije. Možda bi se baš tada prvi put u povijesti Fakulteta mogao uspostaviti istinski znanstveni konsenzus o našoj političkoj znanosti. Samo što još treba pažljivo razmisliti o novom imenu, jer predloženi naziv “Fakultet za političku znanost” nije u duhu hrvatskog jezika, djeluje kao da je preveden s njemačkoga (ili slovenskog). Možda je najjednostavnije da se, po uzoru na “etablirane discipline”, naša institucija preimenuje u **Politološki fakultet**.²⁹

Želim vjerovati da završna poruka “temeljnog teksta” iskreno iskazuje, na samom kraju, svijest njegove autorice da dostojanstvo i spoznajni status “revizionističkog nauma” osigurava i može osiguravati samo puno uvažavanje i imanentno kritičko prevladavanje tradicije. Što je temeljni preduvjet smislenosti svake “konstruktivne dekonstrukcije”. Stoga M. Kasapović prvi i posljednji put citira s odo-

²⁹ Kao što se kaže: Filozofski fakultet, a ne Fakultet za filozofiju; Pravni fakultet, a ne Fakultet za pravo; i kao što bi se Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta zacijelo zvao Sociološki fakultet kad bi postao samostalnom institucijom.

bravanjem prof. Prpića, koji je u povodu 40. obljetnice Fakulteta zapisao da "nakon četiri desetljeća završava razdoblje u kojemu su Fakultet političkih znanosti kao akademsku instituciju gradili i političke znanosti u nas promovirali ljudi koji sami nisu bili politolozi: **počinje razdoblje u kojemu će to činiti, pod znatno boljim pretpostavkama, politolozi. To je, držim, najveći uspjeh Fakulteta**" (Prpić, 2002: 42; Kasapović, 2007: 81; istaknuo – D. L.).

"Toj se konstataciji nema što dodati", završna je poruka naše autorice.

Kao da joj je i samoj dozlogrdila goropadna belicistička poza, tegobno probijanje kroz mračni tunel plurala prema svjetlu "čistog" singulara, politologinja M. Kasapović napokon se, u posve drukčijoj pozi, prisjetila svojeg najboljeg akademskog lika i krotko se poklonila svojem nekadašnjem učitelju mišljenja, profesoru emeritusu Ivanu Prpiću.

Tome se nema što dodati – ni oduzeti.

LITERATURA

- Arsenijević, Damir, Jovanović, Nebojša, 2007: Bespuća politološke zbiljnosti, *Reč*, 75/21, str. 173-189.
- Grdešić, Ivan/Jantol, Tomislav/Kasapović, Mirjana/Perko-Šeparović, Inge/ Šiber, Ivan/ Tomac, Zdravko, 1986: *Delegatski sistem: 1974-1984*, Zagreb.
- Grdešić, Ivan/Kasapović, Mirjana/Šiber, Ivan, 1989: *Interesi i ideje u SKJ: struktura idejnih stavova i političkih poruka I. konferencije SKJ*, Zagreb.
- Grdešić, Ivan/Kasapović, Mirjana/Šiber, Ivan/Zakošek, Nenad, 1991: *Hrvatska u izborima '90*, Zagreb.
- Ivanišević, Stjepan, 2008: Mirjana Kasapović (ur.): "Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti", *Hrvatska javna uprava*, 4: 479-486 (prikaz).
- Kasapović, Mirjana, 1990: *Pretpostavke i granice "radnog društva" u političkoj teoriji Antona Pannekoeka*, FPZ, Zagreb (doktorska disertacija).
- Kasapović, Mirjana/Šiber, Ivan/Zakošek, Nenad, 1998: *Birači i demokracija: utjecaj ideoloških rascjepa na politički život*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Kasapović, Mirjana (ur.), 2001: *Hrvatska politika 1990.-2000. Izbori, stranke i parlament*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb.
- Kasapović, Mirjana, 2005: *Bosna i Hercegovina: podijeljeno društvo i nestabilna država*, Politička kultura, Zagreb.
- Kasapović, Mirjana (ur.), 2007: *Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb (uvodni tekst urednice: Izlazak iz množine? Kraj unutarnje institucionalne kolonizacije hrvatske političke znanosti?, str. 7-95).

- Kasapović, Mirjana, 2007a: Metodološki problemi kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini, *Status* (magazin za političku kulturu i društvena pitanja), 12: 136-143.
- Kasapović, Mirjana, 2008: Dvojac bez kormilara: odgovor na istupe Dragutina Lalovića i Daga Strpića na znanstvenom skupu "Stanje i povijest političke znanosti u državama bivše Jugoslavije", *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2008*, (5): 145-164.
- Kursar, Tonči, 2008: Revizionistički izazovi historiografiji hrvatske političke znanosti, *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2008*, (5): 51-69.
- Lalović, Dragutin, 1972: O "pokretu hrvatskih sveučilištaraca", *Ideje*, 1-2: 75-98.
- Lalović, Dragutin, 1979: Poredak slobode. Rousseauovo shvaćanje demokratske političke zajednice, *Politička misao*, 1: 3-30.
- Lalović, Dragutin, 1980: Prijeporni politolozi. Načelne dvojbe o stručnom profilu politologa, *Zoon politikon*, 4: 13-21.
- Lalović, Dragutin, 1996: *Volonté générale u Rousseauovoj političkoj teoriji*, FPZ, Zagreb (doktorska disertacija).
- Lalović, Dragutin, 2000: O totalitarnim značajkama hrvatske države (1990.-1999.), *Politička misao*, (37): 188-204.
- Lalović, Dragutin, 2006: *Mogućnosti političkoga. Preko građanina ka čovjeku*, Disput, Zagreb, bibl. "Čari političkoga".
- Lalović, Dragutin, 2006a: U Hobbesovoj zamci: pojam suverenosti?, *Politička misao*, (43) 1: 3-28.
- Lalović, Dragutin, 2006b: Mijat Šuković, *Novovjekovna država Crna Gora* (recenzija), *Politička misao*, (43) 1: 206-211.
- Lalović, Dragutin, 2008: *Države na kušnji*, Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske/Disput, Zagreb.
- Lalović, Dragutin, 2008a: Zdvojna posebnost u raljama ohole općenitosti?: politologija kao znanost i politolog kao stručnjak, *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2008*, (5): 117-144.
- Lalović, Dragutin, 2009: Politološki antibarbarus I, *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2009*, (6): 149-175.
- Lukšić, Igor, 2008: Povijest politologije u Sloveniji, *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2008*, (5): 71-78.
- *** *Naše teme*, 1964, 1-2: 1-177, tematski broj časopisa o tome "Što je politika?" i redakcijski razgovor na temu "Politika i javno mnijenje").
- *** *Naše teme*, 1979, 4: 837-921, s temom "Stanje i perspektive političkih znanosti u nas" (rasprava o tome organizirana je u povodu objavljivanja knjige Jovana Mirića *Rad i politika*).

- Mujkić, Asim, 2008: Ideološki problemi konsocijacijske demokratije u Bosni i Hercegovini, *Odjek* (Sarajevo), br. 1.
- Pavićević, Đorđe, 2009: Politička teorija u Srbiji: standardi i samorefleksija, *Politička misao*, (46) 2: 166-181.
- Pavlović, Dušan, 2008: Skica stanja političke nauke u Srbiji posle 1989, *Anali Hrvatskoga politološkog društva 2008*, (5): 79-92.
- Pikalo, Jernej, 2009: Ne lomovi, nego razvoj: politička teorija u Sloveniji od 1990. do danas, *Politička misao*, (46) 2: 182-196.
- Prpić, Ivan, 1964: Doba politike, *Naše teme*, (8) 1-2: 32-43.
- Prpić, Ivan, 1969: Dileme o nastavnom planu Fakulteta političkih nauka, *Politička misao*, (6) 2: 13-19.
- Prpić, Ivan, 2002: Fakultet političkih znanosti u Zagrebu i razvoj političkih znanosti u Hrvatskoj 1962-2002, u knjizi: *Fakultet političkih znanosti 1962-2002*, FPZ, Zagreb, 9-49.
- Ravlić, Slaven, 2008: Razvoj i stanje političke znanosti u Hrvatskoj: kontinuitet i diskontinuitet, *Anali politološkog društva 2008*, (5): 33-49.
- Smailagić, Nerkez, 1964: Problemi nastavnog plana Fakulteta političkih nauka, *Politička misao*, (I) 1: 114-150.
- Smailagić, Nerkez, 1964a: Aktualni aspekti političke nauke, *Naše teme*, (8) 1-2: 44-66.
- Smailagić, Nerkez, 1965: Epohalna valencija politike i razvitak političke nauke, *Politička misao*, (II) 3: 22-46.
- Strpić, Dag, 1991: *Robna proizvodnja i udruženi rad u Marxovoj kritici političke ekonomije I-II*, FPZ, Zagreb (doktorska disertacija).
- Strpić, Dag, 1998: *Promjena. Politička i političko-ekonomska promjena od Hobbesa do Hayeka*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb (napose poglavlje V: "Politička znanost i integralna politička znanost. Politička ekonomija kao znanost među političkim znanostima i kao znanstvena disciplina (grana političke znanosti)", str. 126-192).
- Strpić, Dag, 2002: Friedrich August von Hayek, analitičar i strateg znanja, pravila i poredaka devetnaestog i dvadesetog stoljeća, pogovor knjizi: F. A. von Hayek, *Individualizam i ekonomski poredak*, FPZ – Politička misao, Zagreb (prijevod: D. Strpić), str. 209-220.
- Strpić, Dag, 2008: Množina, jednina, dvojina – Razlomak politologije: pod krabuljama revije stanja znanosti otvorilo se neočekivano (pra)pitanje: fakultet ili politička škola, *Anali politološkog društva 2008*, (5): 93-116.
- Strpić, Dag, 2008a: Razvojna politologija i politike razvoja: političko i razvojno harmoniziranje te ciklička sinergija javnih politika, *Anali politološkog društva 2008*, (5): 211-240.
- Strpić, Dag, 2008b: Marx koji nedostaje, pogovor knjizi: Jacques Bidet, *Opća teorija moderne*, Disput, Zagreb, str. 365-382.

- Strpić, Dag, 2009: Moderna normala, *Politička misao*, (46) 3: 7-38.
- Strpić, Dag, 2009a: Izlazak iz cjelovite jednine političke znanosti: Razgradnja hrvatske politološke znanstvene zajednice, *Anali Hrvatskog politološkog društva 2009*, (6): 177-202.
- Strpić, Dag, 2010: *Marx i politička ekonomija Moderne*, Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske/Disput, Zagreb.
- Zarka, Yves-Charles, 2003: Idéologie du contexte: usages at abus du contexte dans l'historiographie de la philosophie, *Rivista di storia della filosofia*, 2: 219-229.

Dragutin Lalović

POLITICAL-SCIENCE *ANTIBARBARUS* II. ON THE PROSECUTION-LOVING DISCOURSE OF "PURE" POLITICAL SCIENCE

Summary

The author takes issue with the quasi-scientific ideological manifesto that M. Kasapović presented to the political-science community in her "revisionist text", as she herself characterized it, entitled "Leaving the Plural? The End of Internal Colonisation of Croatian Political Science?" (2007). "Leaving the Plural?" is the introductory and pivotal text in a collection encompassing works by a group of political scientists, which proffers a peculiar view on "the history and state of Croatian political science". In the first part of this article, published in the 2009 issue of *Annals of the Croatian Political Science Association*, the author's minute analysis unequivocally demonstrated that M. Kasapović's belligerent manifesto, which does not meet even the minimal professional standards, is an arrogant amalgam of inequity and incomprehension, as well as an implacable attack on the Faculty of Political Science, its professors and its entire history. Here in the second part of the article the author first provides a brief review of a text which is part of M. Kasapović's recent scientific production, with the aim of showing that the failure to meet the requirements of standard political-science discourse in "Leaving the Plural?" was not an exception. In the final section, the author reflects on the meaning and purpose of the accusations and personal slander contained in M. Kasapović's defamatory text "Drifting Duo" (2008). In his judgement, the latter text disregards the basic rules of academic communication and is in itself a barbarisation of Croatian political science.

Keywords: political science, "pure" political science, history of the Faculty of Political Science, professional standards

Kontakt: **Dragutin Lalović**, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail: slalovic@net.amis.hr